

Gazd. O.

5560

A MAGYAR GAZDASSZONYOK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
TÖRTÉNETE

1861—1911

IRTA:

DR. VÁMOSSY GYÖRGY

ÜGYVED, AZ EGYESÜLET TITKÁRA

Özv. Damjanich Jánosné szül. Csernovics Emilia,
a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének 48 éven át volt elnöke

Gard. O. 5560.

A MAGYAR GAZDASSZONYOK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
TÖRTÉNETE

1861—1911

IRTA

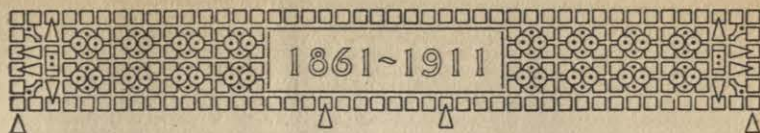
DR. VÁMOSSY GYÖRGY

ÜGYVÉD, AZ EGYESÜLET TITKÁRA

BUDAPEST, 1911

SCHMIDL SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJA, VI., GRÓF ZICHY JENŐ-UTCZA 3. SZÁM

Talán soha egyesület első fellépésénél nem fogadtatott „kevesebb rokonszenvvel, mint ez; — de bizonyosan „nincs olyan sem, melyre nézve a közvélemény néhány „rövid év leforgása alatt oly tökéletesen megváltozott „volna s ennek oka az, mert ezen pár év mind ma- „gával az egyesülettel, mind az országgal megérteté annak valódi hívatását s mert megmutatta, hogy hol nemes- szívű nők bármi határozatlan célokra egyesülnek, csak alkalom kell, hogy való feladásuk iránt tisztába jöjjenek.“

Ezen sorok *báró Eötvös József* klasszikus írónk egyik vezércikkében láttak napvilágot, mely cikk az egyesület hivatalos közlönyében: a Magyar Gazdasszonyok hetilapjában 1864 évi október hó 6-án jelent meg.

Ez a pár rövid sor, mellyel egy széles látkörű s éles szemmel ítélő író és politikus kezdte meg egy nagyobb cikkét, szembetűnően jellemzi azt a sok viszontagságot, melyben az egyesület született, azt a sok ellenségeskedést, mellyel lelkes alapítónknak meg kellett küzdeni, de azt a nagy erkölcsi diadalt is, melyet a nehéz viszonyok között is, az egyesület néhány rövid esztendő leforgása alatt kiküzdött magának.

A mi feladatunk, hogy félszázados egyesületünknek s evvel kapcsolatban az alapítók munkásságának történetét megírjuk. Nehéz probléma előtt állunk, ha elgondoljuk, hogy a történelem célja a tanítás. De tanítani azt kell, aki vala-

miről nem tud, akit meg akarunk ismertetni akár dicsőséges, akár szomorú eseményekkel, hogy ebből így okulást nyerjen. De Magyarország művelt társadalmában ki ne tudná, hogy ki volt özvegy gróf Batthyány Lajosné, özvegy Damjanich Jánosné és gróf Zichy Pál Ferencné, ez a három nagy asszony, — ki az, aki ne tudná, hogy e három alapító nagy alkotása a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete és ki az, aki ne tudná, hogy ez az egyesület immár félszázad óta teljesíti nemes hívatását, mellyel árván maradt leánygyermek megmentését végzi s mellyel 5 évtizedes fennállása alatt annyi árvát mentett meg hazánknak s nevelt belőlük munkaszerető, dolgos honleányt?

S hogy a tollat mégis kezünkbe vesszük s azt a történetet, melyet mindenki jól ismer s mely mindenkinek már szívébe van vésve, újból elmondjuk, tesszük azért, mert egyesületünk most ünnepli félszázados fennállását s úgy érezzük, hogy ennek nem szabad nyom nélkül tovatűnnie, s tesszük azért, mert ez a történet az önfeláldozásnak, a melegszívű szeretetnek s a hazafias lelkesedésnek oly nemes példáit tanítja, hogy ez a dicsőséges történet mindenkor követendő példája lesz a magyar honleányok hazafias munkájának.

A világsi nemzeti katasztrófa után szomorú napok gondterhes aggodalmi borultak országunkra. Hazánk legjobbjai a csatamezőn pusztultak el, vagy mártírhálát szenvedtek, akik pedig kikerülték ezt a végzetet, azok rabbilincsekben szenvedtek vagy a távol külföldön kerestek menedéket. Mindenkinek volt egy vérző sebe, minden fájdalom élesen markolt a szívekbe, de azért még sírni sem volt szabad hangosan, gyászolni sem lehetett s némán kellett tűrni, hogy a nemzetet idegen, bevándorolt elemek sanyargassák. Több mint egy évtizedig tartó sötét korszak után — midőn az elnyomók nemzetrontó üzelmeit a változott külpolitikai viszonyok megzavarták s engedékenységre kényszerítették — 1861-ben csillant meg egy kis időre első ízben a régen nélkülözött napsugár s ezt a rövid tavaszt sietett kihasználni a maga javára a hosszú időn keresztül elnyomott nemzeti öntudat

Özv. gróf Batthyány Lajosné szül. Zichy Antonia grófnő,
a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének hosszú időn át volt alelnöke,
később pártfogónője.

s ezt a pillanatnyi szabadságot sietett felhasználni bölcs előrelátással és helyes érzéssel a három nagynevű alapító arra, hogy félig-meddig burkolt célzatokkal, de azért kezdettől fogva biztos öntudattal és határozott hazafias céllal megalkítsák az egyesületet.

Hogy mily okosan választották meg a cselekvés idejét, azt a gyorsan bekövetkező események igazolták. Érzékeny lelkük finom ösztönével előre érezték, hogy a csalóka nap-sugár, a hatalom engedékenysége csak pünkösdi királyság s hamarosan újra elsötétül az ég. Tudták, hogy a kedvező pillanatokat kell kihasználni arra, hogy egyesüljenek, szervezetet teremtsenek, mert az idők rosszra fordulásával ismét évekig meg fog bénulni minden törekvés, míg ha egy kész, meglevő egyesületet talál magával szemben a hatalom, azt felosztatni, megsemmisíteni még sem lesz ereje és bátorsága.

Sejtelmük valóra vált. Az 1861 februári pátens után egybesereglett országgyűlés tartama alatt mindenki egy szebb jövő hajnalhasadását látta, örömben úszott az ország, de rövid pár hónap múlva már szétkergették az országgyűlést, újra nehéz napokat élt át a nemzet, Schmerling a vasas-németeket ültette nyakára, hogy az adót behajthassa. Szomorú évek következtek az agyongyötört hazára.

De a kedvező pillanatot ügyesen kihasználva, 1861 március 15-én *özvegy Damjanich Jánosné született Csernovich Emilia* és lelkes társai megalapították a Magyar Gazdasszonyok Egyesületét, mely ez időtől kezdve védőbástyája volt az elárvult leánygyermeknek, különösen a szabadságharcban elpusztult harcosok árváinak s kezdeményezője, vezetője volt minden törekvésnek, mely az országos csapások által sújtott vidékek felségítésére irányult.

Özvegy Damjanich Jánosné! Minden magyar ember szíve megdobban, midőn e szent nevet ajkára veszi, milliók egyesülnek az ő tiszteletében! Szelíd lelkére a sors csapásai olyan erővel sújtottak, hogy csak Isten véghetetlen irgalmasságába vetett nagy hite mentette meg az összeroskadástól s az a tudat, hogy az ő életerejére, szívjóságára sok ezer szenvedő szorul rá még egy hosszú emberöltőn keresztül.

S midőn elveszítette hőn szeretett férjét, a vértanúhalált szenvedett nemzeti hőst s elvesztette imádott hazáját, — megtalálta életcélját sötét gyászában is s az elhagyott árvák anyja, a szenvedők istápolója lett. Megtört szívének minden örömét abban találta, ha mások arcáról a könnyeket letörülhette s hosszú, áldásos életének minden cselekedetét a hazaszeretet és szívjóság irányította.

Az októberi gyásznap után teljes visszavonultságban töltötte ugyan napjait, de azért titokban segítette, támogatta a menekülő, bujdosó szabadságharcosokat s azok özvegyeit, árváit, — nem törődve a veszedelemmel, mely emiatt érhetett. Nem is maradhatott sokáig titokban nemes működése, — hiszen a zsarnok hatalom szigorúan figyelte — s rövid idő múlva a nagyváradi haditörvényszék elé hurcolták, lakásán házkutatásokat tartottak s csak fivérének közbenjárására menekülhetett meg a további zaklatástól. Egyik nemesszívű barátjának, gr. Wenckheim Józsefnének sikerült őt rábeszélni egy hosszabb külföldi utazásra s az így eltöltött idő jótékony hatással volt megviselt idegzetére.

Hazaérkezése után néhány évet ismét Makón töltött, együtt lakott édesanyjával s Lahner tábornok özvegyével mindaddig, míg az 50-es évek végén felköltözött a fővárosba. A nemzeti hősokeket gyászoló szíve nem nyugodott addig, míg a Pesten vértanúhalált szenvedett szabadságharcosok jeltelen sírjait fel nem kutatta. Ez részben sikerült is neki s a vértanúk közül kilencnek sírját teljes bizonyossággal megállapíthatta. Ettől kezdve mindig friss virág volt e hantokon, később pedig — csendben, hogy az idegen hatalom neszét ne vegye, — gyűjtést indított s az összegyűlt pénzből egy közös sírba temettette a kilenc vértanút s díszes emlékkövet állíttatott sírjuk fölé.

A jótékonyaságot még ezidőben csak rejtve gyakorolhatta, de amint kicsillant a szabadság egy halvány sugara, ő volt az első, ki a küzdők élére állott s megalapította a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületét. Az övé volt az eszme, az övé volt a munka oroszlánrésze s az övé annak minden küzdelme, szenvedése s diadala. Ő volt a magvető, ki meleg szeretettel ápolta, növelte a gyenge csemetét, aki

megvédte azt a durva bántalmaktól, aki sokszor csüggedő társaiba mindig új erőt, bátorságot, lelkesedést öntött s a Mindenható megadta neki azt a jutalmat, hogy láthatta a gyenge hajtást terebélyes fává növekedni s megérhette, hogy az a kis lelkes társaság, melyet maga köré gyűjtött a kezdet nehéz óráiban, egy országos erejű hatalmas egyesületté fejlődött, mely tagjai közé sorozta az ország lelkes honleányainak ezreit s mely egyesület évről-évre nagyobb számú elhagyott árvát vett gondjaiba. Isten különös kegyelméből kilencven évet ért meg özvegy Damjanich Jánosné s a Magyar Gazdasszonyok Egyesületének több mint negyvennyolc éven át volt elnöke — s e hosszú idő alatt meg nem szűnő lelkesedéssel, ifjúi erővel és ügyszeretettel vezette az egyesület ügyeit. Szeretettel méltó egyénisége, páratlan szívjósága első pillanatra mindenkit meghódított, az egyesület kis árvái valósággal bálványozták s mindig ünnep volt az árvaházban, ha a nagyasszony oda ellátogatott. De bármint szerették is őt az árvák, annyira még sem tudták őt szeretni, mint amilyen meleg szívjósággal szerette őket a nagyasszony! Nagy lelke kiapadhatatlan kincsháza volt a szeretetnek s ez tette naggyá alkotását: az egyesületet is.

Kezdetben az egyesület minden különösebb, határozott cél kitűzése nélkül alakult meg és működött, de ez nem is lehetett másképp, mert az akkori hatóságok még szigorú cenzura alá vetettek mindent, amiben csak némi hazafias jelleget vagy célt láttak. Az alakuló gyűlésen mindössze 25–30-an vettek részt Damjanichné elnökle mellett. De a lelkes nagyasszony lángszava hamar feltűzelte az ország legjobbjait s rövid idő alatt oly gárdája volt az egyesületnek, mely nemcsak szóval és tanáccsal, hanem tettekkel szolgált a nemes ügyet. Damjanichnéhoz csakhamar csatlakozott az első magyar alkotmányos minisztérium vértanúhalált szenvedett elnökének özvegye: *gróf Batthyány Lajosné, gróf Zichy Antónia*, s épen olyan szeretettel, ügybuzgalommal vett részt az egyesület ügyeiben, mint özvegy Damjanich Jánosné. Hiszen fájdalmuk is közös volt, Batthyányné szíve is kettős sebből vérzett, ő is elvesztette férjét,

siratta a hazát s néma szenvedéssel viselte homlokán a töviskoszorút.

Mélységes gyászában ő is úgy keresett vigasztalást, amint csak az igazi lelki energiával bíró nagy szellemek tudnak enyhülést találni a bánatban: mások fájdalmának részvételében s a szenvedők felsegítésében. Nem tudta őt a csapás nagysága letörni, erős jelleme büszkén szembeszállt a sorssal s minél több fájdalmat mért rá a végzet, annál bőkezübben ontotta szenvedő embertársaira nagy szívének meleg szeretetét. Ő maga végigszenvedte a Golgota minden fájdalmát, az ő veszteségénél senkié sem volt nagyobb, de türelemmel, lemondással viselte nehéz keresztjét, míg másokat gyámolított, vigasztalt, biztatott.

Az ő boldogságát senki vissza nem adhatta már, el volt az temetve örökre s két szomorú gyásznapja is volt mártír életének. Az első: 1849 augusztus 13-ika, a második: 1849 október 6-ika. Először hazáját, utána férjét temette. Hős urát feltámasztani még saját élete árán sem tudta, de egyben bízhatott még s bízott is nagy lelkének minden erejével: hazája feltámasztásában! Csak a honleány és az anya élt benne, de ezen kötelességeinek úgy hazájával, mint édes gyermekeivel szemben úgy tett eleget, hogy millióknak mutatott vele példát. A gondviselés szerepét vette át az ország nehéz napjaiban, jószággal, áldozatkészséggel nyújtott segítő kart a szerencsétlenségekben s míg százezrek nyomorát enyhítette legendaszerű nemes tetteivel, addig az egyesület szűkebb körű, de azért számos tagú kis családját: a gondozásba vett árvákat is melegen fonta körül áldó karjaival. Ő maga holtáig gyászolta felejthetetlen urát, de a szegény anyátlan, apátlan kis árváknak minden egyes napját igyekezett derűssé varázsolni, hogy minél kevésbé érezzék a nagy veszteséget, mely őket érte. Az egyesület megalakulásának majdnem legkezdetétől fogva ott állott az egyesület élén, mely büszkeséggel nevezheti őt a magáénak.

A két vértanú özvegyének méltó társa volt *gróf Zichy Pál Ferencné Korniss Anna grófnő*. Mindaz a nemesség, szívjóság, felebaráti szeretet, hazafiasság, ami Dam-

janichnét és Batthyánynét jellemezte, hasonló mértékben meg volt ő benne is s így csak természetes, hogy e három nagy lélek teljes harmóniában olvadt össze. Versenyeztek egymással a jótettekben s a munkában, hárman együtt vezették hosszú évtizedeken keresztül az egyesület ügyeit páratlan önfeláldozással, hazafias lelkesedéssel s az ő nevükhöz fűződik az egyesület megalapítása, megerősítése és felvirágoztatása.

A három vezető erőslelkű segítőtársakat gyűjtött maga köré. Ott látjuk küzdeni, velük egy táborban a magyar úri társadalom számos kiválóságát, úgy a honleányok, mint a hazafiak közül. Mindjárt kezdetben csatlakoztak hozzájuk, mint alapítók: *gróf Bánffy Miklósné, Benedicty Györgyné, Braun Lajosné született Szentiványi Franciska, Erdődy Sarolta, Hollán Ernőné, Kandó Teréz, Karácsonyi Antalné, Konkoly Ferencné, gróf Károlyi Edéné, Lukács Mórné, Kralovánszky Istvánné, Návay Józsefné, Návay Mihályné, Rudák Istvánné, Simigh Istvánné, Vojnich Jakabné, gróf Wenckheim Józsefné, gróf Zichy Jánosné, Ziehrer Józsefné*. De vezetőfértiaink közül is számosan résztvettek a kezdet nehéz munkájában, így elsősorban maga *Deák Ferenc*, a haza bölcse és *Eötvös József báró*, a későbbi kultuszminiszter s kívülök még lelkesen dolgoztak a nagy eszme megvalósításában: *gróf Almássy Kálmán, Földváry Kálmán, Királyi Pál, Lukács Mór, Lukácsy Sándor és Sztupa György*, ez utóbbi mint az egyesület több évtizeden keresztül volt jegyzője.

S mégis egy ilyen fényes gárda vezetése mellett is, — az egyesületnek az első időben annyi ellenségeskedéssel kellett megküzdenie, hogy csakis a három alapító szívós kitartása s el nem muló lelkesedése tette lehetővé, hogy az egyesület kibírta a nehéz esztendőket addig is, míg néhány év múlva elért váratlan eredményeivel ki tudta vívni az ország osztatlan csodálatát.

Nem volt járt ösvény abban az időben az a mesgye, melyre az egyesület rálépett, hiszen csak alig egy-két, egészen fiatal jótékony társaság igyekezett gyenge eszközökkel s meglehetősen részvéltlenség mellett enyhíteni a köznyomor szenvedé-

seit, — s természetes, hogy ily körülmények között több oly irányban próbálkozott az egyesület eredményeket elérni, mely magában véve mind nemes célt szolgált ugyan, de amely célok elérése részben túlhaladta az egyesület erejét, részben nem is képezhette az egyesület igazi hivatását.

Így az első években az általános közjótékonyosság gyakorlásán kívül háziipari és gazdasszonyi kiállításokat rendezett s célul tűzte ki gazdasszonyi iparcsarnokok, nő-növeldek és cselédképezdek felállítását is. Ennyi mindent sem anyagi erejével nem bírta meg, sem igazi céljait nem képezhette valamennyi egyszerre s főképen emiatt találkozott a társadalom egyrészénél annyi előítéllettel és gúnnyal.

De nemcsak társadalmi téren kellett az alapítóknak rossz indulattal küzdeniök, hanem a hatóságok sem nézték jó szemmel az egyesület működését s mindenütt nehézségeket támasztottak. Így több vidéki városban betiltották a megkezdett gyűjtéseket s a helytartótanács még az eredetileg választott cím alatt sem engedte megalakulni az egyesületet. Az alapítók ugyanis „A nemzet gazdasszonyai“ cím alatt akarták megalakítani az egyesületet, de ez az elnevezés nem állotta ki az akkori hatóság cenzuráját. Hiszen a „nemzet“ fogalmát nem volt szabad emlegetni sem, hiszen csak egy leigázott „néptörzs“ voltunk, így hát meg kellett anynyival elégedni, hogy felsőbb engedelemmel „Magyar Gazdasszonyok Egylete“ címmel alakult meg az egyesület. A bemutatott alapszabályokból pedig törölte a hatóság a „honleány“ és „hazafi“ szavakat s azokat „nő“ és „férfi“ kifejezésekkel helyettesítette.

De a lelkes alapítók nem csüggedtek! Kitartó buzgósággal ápolták, növelték az elültetett gyenge csemetét s midőn az egyesület harmadik évében egy irtózatos országos csapás sújtotta szegény hazánkat, ez csak még jobban megnövelte erejüket, — hiszen a meleg szívjóság volt annak éltető forrása! — s míg egyrészt e borzasztó szerencsétlenségben ők voltak az első igazi segítők, addig ez a rettenetes esemény egyszerre hivatásuk tudatára ébresztette őket s belátták, hogy szegény, agyongyötört hazánkban az egye-

sületnek csak az lehet igazi hivatása, hogy az általános köznyomort enyhítse, a szenvedőket felsegítse, az éhezőknek kenyeret, a didergőknek ruhát adjon s hogy különösen az elárvult leánygyermekeket vegye szerető oltalmába, adjon azoknak meleg otthont az elveszett családi tűzhely kárpótlásául s készítse elő azokat úgy az életre, hogy a züllés helyett derék, dolgos leányai legyenek a hazának.

Az egyesület így reátalálván igazi nemes hivatására és valódi céljára, azoknak oly rendkívüli mértékben felelt meg, mely mindenkinek bámulatát és csodálatát vívta ki. A szomorú emlékezetű 1863-iki esztendő óta egy évtizeden keresztül csapás csapás után sújtotta hazánkat, de az egyesület a nagynevű alapítókkal élén, mindenütt ott volt, ahol a szenvedőkön segíteni kellett s minden alkalommal vezetőszerepet vitt az országos gyűjtésekben s emellett évről-évre mindig több árvaleánynak nyújtott biztos menedéket.

Az első két évben az egyesület szerény anyagi erejéhez mért s kisebb körben kifejtett jótékony működés után az 1863-iki esztendőben az önfeláldozó lelkesedéssel vezetett s nagy eredményű gyűjtésnek oly fényes példáját mutatta meg, mely páratlan a maga nemében. Ez évben pusztította el az egész nagy magyar Alföldet az irtózatos aszály, a máskor dúsan termő földek leperzselve, tönkretéve kopárlottak s az ország számos megyéje a legrettenetesebb inségbe jutott! De a három alapító most mutatta meg, hogy mire képes a jószívvel párosult önzetlen munka, hogy gyenge nő létükre férfiakat is megszégyenítő energiát tudnak kifejteni, ha arról van szó, hogy szenvedő embertársaikon segítsenek.

Lelkes felhívást intéztek az ország jobbmódú lakosságához, de ezenfelül — maguk járván elől jó példával a nemes adományozások terén — személyes fáradsággal, lelkes közbenjárással maguk is megtették minden lehetőt a nyomorgók felsegítésére.

Nemes példájuk hatott. A gazdag ember sietett feleslegét odaadni, a szegényebb nép a maga keserves kenyeréből is félretett, az iskolás gyermek a tizórai kenyérre kapott garasait hordta a jótékonyosság oltárára s még a fukar ember is kinyi-

totta erszényét. Ezerszámra őrizzük egyleti írástárunkban a csodálat hangján megírt leveleket, melyekkel a nagynevű alapítók és a köréje sereglett választmány fenséges munkájának adóztak a lelkes hazafiak s mint egyik legmeghatóbb dokumentumot őrizzük azt a megfakult s majdnem 50 éves levelet, mely egy egyszerű közembernek, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság egy szolgájának nemes felbuzdulását tanúsítja:

„A Magyar Gazdasszonyok Egyesülete tekintetes választmányának

Pesth.

Molnár Ferenc, az első magyar biztosító társaság hivatal-szolgája, az alföldi szegények iránti felebaráti szeretete és szájalma szép jelét adta azáltal, hogy egy havi fizetése felét, azaz: 17 frt 50 kr.-t részükre felajánlotta, mely összeget mellékelve van szerencsém Nagysádtoknak elküldeni, kérve, hogy az adakozó ezen valódi méltánylatot érdemlő szép tettét, jegyzőkönyvükben megemlíteni szíveskedjenek.

Teljes tisztelettel Nagysádtok

alázatos szolgája

Kiss József m. p.
társulati pénztárnok.

Nemesen jellemző tanújele a felbuzdulásnak ez a levél, mely egy szegény hivatal-szolga áldozatát mutatja be. Hiszen többet adott embertársai felsegítésére ez az egyszerű ember az ő pár forintjával, mint midőn a gazdag százakat juttatott a nyomorgóknek, mert a jómódú csak a feleslegeseket adta oda, míg a szegény hivatal-szolga valóban áldozott, mert a megélhetésére szükséges jövedelmének felét adományozta a szenvedőknek.

De fényes bizonyítéka ezen levél az alapítók nemes buzgalmának is, mert azt tanúsítja, hogy a legszélesebb körben fel tudták ébreszteni a jószívű adakozásnak kedvét s hogy a közönyt, a részvétlenséget, melybe az ország a súlyos nemzeti katasztrófa után belejutott, fel tudták váltani a jótékony-ság terén áldozatokra s részvétteljes irgalomra.

Gr. Zichy Pál Ferencné szül. Korniss Anna grófnő,
a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének pártfogónője az egyesület
megalakításától kezdve 1876-ig.

Csakis így történhetett, hogy a gyűjtést 1863 augusztus 5-én megkezdve, rövid pár hét alatt 21683 forint 99 krajcárt teremtettek elő, melyet azonnal ki is osztottak a szűkölködők között. „Bis dat qui cito dat!” s módját tudták ejteni, hogy nehézkes felosztási tervezetek helyett rögtönösen s a helyszínén személyesen eljárva, sürgős segítséget adjanak az éhezõ népnek.

De a nyomor nagy volt s az egyesület nem elégedett meg a most leírt gyűjtés eredményével.

Az egyik alapító: *özvegy gróf Batthyány Lajosné* indítványt tett egy nagyszabású női bazar létesítésére s ezt létre is hozta, még pedig kizárólag sajátjából viselvén az összes költségeket. A Lloyd épületében rendeztetett a bazar tizenkét sátorban s most már az egész főváros előkelő társadalma önként jelentkezett az egyesület választmányánál, segítőkart nyújtva a rendezés és kivitel nehéz munkájában. A felállított díszes sátorokban a mágnásosztály a polgársággal vetélkedve buzgólkodott a siker érdekében s az egyes sátorokban a következők működtek közre:

Az első sátorban, mely cukrászbolt volt, *gróf Andrássy Gyuláné* vezette az árúsítást, — a másodikban *gróf Bethlen Józsefné* és *Braun Lajosné* férfi és női divatcikkeket árultak, — a harmadik sátorban cégtáblája is volt: „*Deák pipájához*”. Itt *gróf Zichy Nándorné Karácsonyi Ferencnével* együtt buzgólkodott különféle díszműárúk eladásában, míg a negyedik sátorban *gróf Keglevich Béláné* s *Koller Gyuláné* papírneműt, tollat árultak, — *Kralovánszky Györgyné* és *Herzfelder Adolfné* pedig az ötödik sátorban üvegárút adtak el. — A hatodikban *báró Orczy Tekla* és *Schossberger Zsigmondné* szivar- és könyvkereskedést rendeztek be, a hetedikben: egy fűszeresboltban *Polgár Zsigmondné Balla Ilkával* együtt fáradozott, a következő sátorban ékszereket árúsított *gróf Pejacsevich Pálné*, *Joannovichné* és *Vitalis Mórné*. *Gróf Zichy Jánosné* boltjában nyakkendőket és shawlokat árultak, míg *Zichy Melánia* és *Simigh Istvánné* sátrában illatszerek voltak kaphatók. *Gróf Zichy Pál Ferencné Korniss Anna* és *Hollán Ernőné* sátrában díszműárúk

kerültek eladásra. Az utolsó, tizenkettedik sátor vezetője *herceg Odescalchi Gyuláné* volt *Baumgarten Lajosnéval* együtt s cukrászboltjukban ép úgy tolongott a jótékony közönség, mint a többi tizenegy sátorban.

De a társadalom úrnői, hazánk jeles férfiai is megtudták nyerni a nemes cél érdekében való közreműködésre s minden sátorban voltak kaphatók olyan bonbonnierek, melyekre *Jókai Mór* sajátkezűleg írta fel emléksorait s minden boltban eladásra került *Deák Ferencnek* néhány sajátkezű fafaragványja s könnyen érthető, hogy ezeket a tárgyakat nagy áron: 20—30—50 forinton tudták a lelkes elárúsítók a vásárló publikum körében értékesíteni.

A bazar mindössze négy napig tartott: február 11-től 14-ig. Lefolyásának részletes leírását nem közöljük, de elég az is, ha magára az eredményre mutatunk, mert ennek nagyszerűsége eléggé dicséri az indítványozó: özvegy gróf Batthyány Lajosné és a közreműködők sikerét. A négy napi bazarünnepély tiszta jövedelme 35000 forint volt. (Ezen összeg a későbbi napok alatt utólag beküldött segélyösszegekkel 8—10 nap mulva 40602 forintra szaporodott.) Oly eredmény ez ilyen rövid napok alatt, melyről még a mai pénzbőséges világban sem merne álmodni egyetlen egyesület sem.

Igy a pár hónap előtt begyűlt 21683 forint 99 krajcárral együtt nem egészen egy félév alatt oly tekintélyes összeget teremtett elő az egyesület az alföldi szűkölködők részére, mely még a nagyfoku nyomor dacára is számottevő segélyül szolgált, annyival is inkább, mert az egyesület itt sem állt meg, hanem még ugyanezen a télen *gróf Károlyi Györgyné* buzgó vezetése mellett 4622 forint 53 krajcárt gyűjtött össze arra a célra, hogy azon a didergő alföldi szenvedőket felruházhassa. Ezen egész összegért meleg kelmét vásároltak s az egyesület összes nőtagjai maguk ültek hozzá, hogy a kelméből a ruhákat megvarrják, megtakarítván evvel a munkadíjakat is. Vállvetve dolgoztak s pár hét alatt az egész anyaggal elkészülvén, nagyszámu nyomorgót láthattak el téli ruhával.

Ezenkívül Szolnokon levesfőzést rendeztek az éhezőknek. Nehány egyesületi tag maga utazott le Szolnokra, hol a nyomor a tetőpontra hágott s ott maguk láttak neki a főzésnek, naponként ezernél több éhezőnek juttatva meleg ételt. Sőt ugyanezen évben még az erdélyi vízkárosultakra is kiterjesztették figyelmüket s azoknak is tetemes pénzsegélyt, ruházatot küldtek.

Ennyi bámulatos energia, ennyi jótétemény elnémította az egyesület ellenségeit s ország-világ csak tiszteletteljes csodálattal említette úgy az egyesületet, mint annak különösen három nemes vezetőjét: özvegy gróf Batthyány Lajosné, özvegy Damjanich Jánosné és gróf Zichy Pál Ferencné!

Igy az 1863/4-iki év nevezetes fordulópontot jelent az egyesület történetében. Az addig kigúnyolt és elnyomott egyesület mindenki becsülését és tiszteletét kivívta magának s ez annál nagyobb elégtételül szolgálhatott az alapítóknak, mert ezt tisztán önerejüknek köszönhatték. Méltán írhatta tehát báró Eötvös József azon egyszerűen nemes dícséretet, mellyel dolgozatunkat bevezettük.

Nem adnánk azonban teljes képet az inségbazar nagyszerű eredményéről és annak mikénti felhasználásáról, ha nem közölnők azon egykorú íratot, mellyel kimutathatjuk, hogy miként történt meg a bazáron begyűlt 35000 forintnyi tiszta jövedelem felosztása. (A későbbi napok alatt befolyt 5602 forint részben a szolnoki levesfőzésre, részben pedig az erdélyi vízkárosultak felsegítésére fordíttatott.)

Az egyesület nem hevertette az ünnepség jövedelmét, hanem az egész összeget, — rögtön az elszámolások megajtése után — megküldték közéletünk három jelesének: Almássy Pál, gróf Andrássy Gyula és báró Wenckheim Bélának, kiket felkértek arra, hogy legjobb belátásuk szerint osszák azt fel az inségsújtotta lakosság között. A megtisztelő megbízatást a nemes főurak örömmel vállalták s nem sokat jegyzőkönyveztek, hanem a bazarünnep befejezte után már a negyedik napon szét is küldték a 35000 forintot, mint azt az egylethez intézett következő levelük tanúsítja:

„A Magyar Gazdasszonyok Egyesülete tekintetes Választmányának
Budapesten.

A gróf Batthyány Lajosné öméltósága által indítványozott s általa és több gazdasszonyegyleti tag és lelkes honleány által rendezett inségbazár jövedelmének az inség sújtotta vidékek közti felosztásával a fent tisztelt grófné alulírottakat bízván meg, mi e feladatot az inség nagyságának s a területi viszonyoknak kellő tekintetbe vételével igyekeztünk megoldani s ehhez képest a bazárnak összesen 35000 forintnyi jövedelmét következőkép osztottuk fel:

a pestvárosi kenyéregylet részére	1000	frt,
a pestmegyei szűkölködőknek gróf Keglevich Béla kezébe	1800	„
a torontálmegyei szűkölködőknek gróf Bethlen József kezébe	4500	„
a temesmegyei szűkölködőknek Damaszkin János kezébe	2800	„
az aradmegyei szűkölködőknek báró Simonyi Lajos kezébe	2000	„
a csanádmegyei szűkölködőknek Návay Tamás kezébe	2000	„
a csongrádmegyei szűkölködőknek gróf Károlyi Sándor kezébe	2000	„
a békésmegyei szűkölködőknek báró Wenckheim Béla kezébe	2000	„
a biharmegyei szűkölködőknek Tisza Kálmán kezébe	1000	„
a szabolcsmegyei szűkölködőknek Kállay Emánuel kezébe	1700	„
a hevesmegyei szűkölködőknek gróf Szapáry Gyula kezébe	3400	„
a hajdúkerületi szűkölködőknek gróf Degenfeld Imre kezébe	1600	„
a nagykunsági szűkölködőknek Kelemen Albert kezébe	2400	„
a kiskunsági szűkölködőknek báró Orczy Béla kezébe	2000	„
a jászsági szűkölködőknek báró Orczy Béla kezébe	2000	„

Özv. gr. Batthyány Geizáné szül. Batthyány Emmanuela grófnő,
pártfogónője a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének az 1888-ik év óta.

a bácsmegyei szűkölködőknek gróf Zichy Nep. János kezébe	1000 „
a borsodmegyei szűkölködőknek báró Vay Lajos kezébe	1000 „
a zemplénmegyei szűkölködőknek gróf Andrassy Gyula kezébe	800 „
	Összesen: 35000 frt.

E segélyösszegek az említett területeken legnagyobb szükségét szenvedő s mindenekelőtt munkaképtelenek, özvegyek és árvák közvetlen élelmezésére fent elősorolt hazánkfiái kezébe *a mai nap* szétküldetvén: kért tudósításaik beérkezéssel azonnal kötelességünknek fogjuk tartani, hogy a szent ügyért tett áldozatok és fáradozás jótékony gyümölcseinek miképen történt érvényesítéséről a nyilvánosság színe előtt számot adjunk.

Pest, febr. 18-án 1864.

Almássy Pál s. k.

Andrassy Gyula gróf s. k.

Wenckheim Béla báró s. k.

Később a fenti segélyösszegek mikénti részletes felhasználásáról szóló elszámolások is beérkeztek az egyesülethez s ezen iratokat is kegyelettel őrizzük írártárunkban. Az inségbazár utólagosan befolyt jövedelme pedig: 5602 forint, mint fentebb megjegyeztük, részben az erdélyi vízkárosultak között osztatott szét, részben pedig a Szolnokon az egyesület által rendezett levesfőzés költségeire fordított. Ezen utóbbi nemes célra a magyar társadalom nagyobbmértvű természetbeli adományozással járult hozzá, még pedig nemcsak a tehetős, hanem a szegényebb osztály is tőle telhetőleg támogatta az egyesület nemes törekvéseit. Akinek pedig nem volt feleslege, az saját magától vonta meg a szükségesek egy részét, hogy a nyomorgókon segítsen. Megható és kedves dokumentuma ennek az alábbi, egyszerűségében nagyszerű levél, melyet szerető kegyelettel őrizünk írártárunkban s melyet a pesti központi szeminárium növendékei intéztek együletünk akkori buzgó jegyzőjéhez, Sztupa Györgyhöz:

„Mélyen tisztelt tekintetes Úr!

Édes örömmel töltötte el szívünket a Gazdasszonyegylet azon újabb szép tette, hogy naponként 1000 szolnoki éhező részére küld élelmiszereket. Ez irgalmas cselekedetet, amennyire lehet, mi is segíteni törekszünk. Pénzbeli adománnyal — amennyire szegénységünkől kitélt — már járultunk az inség enyhítésére; most pedig a főnnebbi szép célra tegnapi vacsorai kenyereket ajánljuk fel, kérve a tekintetes Urat, hogy e csekély adományt szívesen fogadni s rendeltetési helyére szállítani kegyeskedjék. Amennyire lehet, többször is meg fogjuk ezt tenni. Ha csak egy éhező könnyeit törölhetjük is le, csekély nélkülözésünk százszorosan ki lesz pótolva. A kenyereket, — minthogy mi el nem küldhetjük — szíveskedjék a központi növelde ugynevezett „infirmátiójában“ átvétetni.

Többire nézve maradunk tekintetes Urnak

Pesten, febr. 26. 1864.

kész szolgálái

a pesti központi papnövendékek.“

S ettől a naptól kezdve a derék, jószívü kispapok, hónapokon át, majdnem minden másodnap *bőjtöltek*, hogy ezúton is enyhítsék a nyomort. Isten bizonytal-mazta őket jótettükért s ha vannak közülök, kik ma még életben vannak s teljesíthetik az Úr szolgálatát, — s adja a Mindenható, hogy mentől többen legyenek ilyenek! — bizonyára meleg örömmel gondolnak vissza majdnem 50 év előtti, Istennek tetsző áldozatukra.

Sajnos azonban, hogy az 1863-ik évi aszály után is egyre-másra sújtotta szegény hazánkat a sok országos csapás. Még ki sem heverte a nemzet az egyik bajt, már lesújtott a másik. Így tartott ez majdnem egy évtizeden keresztül szakadatlanul.

De az egyesület — gróf Batthyány Lajosné, özvegy Damjanich Jánosné és gróf Zichy Pál Ferencné vezetőkkel — mindenütt ott volt, hol a szenvedőkön segíteni kellett, ahol

az éhező nép betevő falatért könyörgött s folytonos buzgalommal, lelkes munkával, mindig a közjótékonyág szolgálatában állott a következő nehéz évtized alatt is.

Így, hogy csak a nevezetesebb eseményeket említsük: Erdélyben 1865-ben ismét árvizek pusztítottak. Az egyesület ez alkalomból gróf Zichy Pál Ferencné indítványára a redoutban nagyszabásu hangversenyt rendezett, melynek tiszta jövedelmét: 2083 forintot azonnal a vízkárosultaknak küldték meg nagyobb természetbeli adományokkal együtt. 1866-ban Pesten ütötte fel tanyáját a nyomor, a nagy járvány és zord időjárás miatt s ekkor az egyesület a szürkenének zárdájában rendezett levesfőzést, míg Braun Lajosné született Szentiványi Franciska, az egyesület egyik alelnöke, saját Üllői-úti lakásán látta el a jelentkező éhezőket meleg étellel és ruhával s így naponként több száz szenvedőt mentettek meg az éhezéstől és fagytól.

1867-ben ismét pusztított az inség hazánk több vidékén, mikor is az egyesület hamarosan 4728 forint 14 krajcárt gyűjtött össze s osztott szét az inségesek között s ezenfelül Szolnok városában újból levesfőzést rendezett.

1871-ben a Bánságot öntötte el a vízáradás, amikor az egyesület özvegy Damjanich Jánosné indítványára megismételte 1864-ben rendezett bazárünnepélyét s az ebben való részvételre felkértek az összes pesti jótékony nőegyletek (ez időben már több ily célú egyesület is működött). Ezen ünnepély vezetésében az egyesület tevékeny pártfogónője: gróf Zichy Pál Ferencné nem vehetett részt családi gyásza miatt s így a bizottsági elnökséget gróf Csekonics Jánosné vállalta el, kinek személyes közreműködése s önfeláldozó buzgalma folytán az ünnepély fényes sikerrel járt, amennyiben a tiszta jövedelem a 40000 forintot is meghaladta. Ezen összeget legnagyobb részben a torontál- és temesmegyei szülőkölködőknek küldötte meg az egyesület, de jutott még Szatmár-, Békés-, Krassó- és Pestmegye inségeseinek is, mert ezen vármegyéket is részben elpusztította az árvíz.

Az 1872-ben a délvidéki megyékben pusztító árvíz után is nagyobb arányú gyűjtést rendezett az egyesület, midőn is

tagjai Buda és Pest összes templomaiban gyűjtöttek s ennek eredménye gyanánt 3837 forint 68 krajcárt oszthattak szét a vízkárosultak között, míg a kolera-járvány következtében elárvult gyermekek felruházására és felsegítésére 2809 forint 90 krajcár, 8 arany, 20 frank s 11 tallér gyűlt egybe.

A több mint egy évtizeden át tartó folytonos elemi csapások s az ország szerencsétlen nyomora okozták, hogy az egyesület ezen időben nem foglalkozhatott intenzív módon tulajdonképeni kitűzött céljának megvalósításával: egy árvaház létesítésével, mert annyira igénybe vette az egyesület minden erejét az általános köznyomor enyhítése. Ezen lefolyt 12 év alatt 286000 koronán felüli összeget, tehát több mint *egy negyed millió koronát* fordított az egyesület az ország inségeseinek felsegítésére s így természetes, hogy speciális egyleti céljaira csak szerény összegek juthattak.

De azért már a legelső időben is — ha csekély mértékben is, — dicséretes működést fejtett ki az egyesület az árvauigy érdekében s ha az első decennium alatt inkább az országos csapások enyhítésére fordította is gondját — hiszen a közvetlen veszély elhárítása mindig az első kötelesség! — de azért már ezen idő alatt is igyekezett erejéhez képest, az árvák megmentésében részt venni.

A kezdő egyesület első évi anyagi gyümölcset az aldunai vízkárosultak felsegítésére fordította, amikor is hírül vevén az ottani nagy inséget, nem sokat gondolkodtak, hanem özvegy Damjanich Jánosné indítványára gyors elhatározással azonnal kibéreltek egy gőzhajót, azt színültig megtöltötték liszttel, kenyérrrel s egyéb élelmiszerekkel és Simigh Istvánné és Konkoly Ferencné, az egyesület két lelkes tagja a hajóval azonnal leutazott a helyszínére s ott a legnagyobb nyomorban szenvedők között kiosztotta az egész hajórakományt. Általában a gyorsaság jellemezte a lelkes alapítók minden ténykedését. Nagyon jól tudták ők, hogy mennyivel többet ér a sürgős segítség a lassu jegyzőkönyvezésnél, de részben kényszerítve is voltak erre az akkori hatóság folytonos akadékoskodása s az egylet iránt tanúsított ellenszenvé.

folytán, melylyel az egyesület minden lépését ellenőrizni s nehezíteni akarta.

Jellemző esete volt ennek az 1864. év elején, özvegy gróf Batthyány Lajosné által rendezett inség-bazárünnepélynél. Az akkori politikai hatóság mindig rémképeket látott s minden társadalmi mozgalomban, még ebben a jótékonyasági ünnepben is conspiratiót vélt felfedezni. Ezért fenyegető hangú leíratot intézett a helytartótanács az egyesülethez, hogy az ünnepélyen begyűlt jövedelem a hatóság rendelkezésére bocsátandó, hogy az közegei által a kiosztást „megfelelőbben” teljesíthesse, bizonyára azzal a céllal készülvén ez a rendelet, hogy elsősorban is a „gutgesinnt” vidékek lakosságának legyen juttatható a befolyt jövedelem. Amíg azonban ezt a leíratot megfogalmazták, revideálták, felülvizsgálták, jóváhagyták, letisztáztatták, kiadóba adták s útnak indították, abba bizony hosszú hetek teltek s így a dörgedelmes leírat „post festa” érkezett, mert már fentebb láttuk, hogy özvegy gróf Batthyány Lajosné oly gyorsan intézkedett, hogy a bazárünnep utolsó napjától számított negyednapra a 35000 forintot már szétküldték s hogy az egész összeg jó helyre került s „megfelelően” osztatott szét, arról tanúskodik az a fényes hazafi-névsor, kiknek kezébe az egyes összegek, Almássy Pál, gróf Andrássy Gyula és báró Wenckheim Béla rendelkezése folytán jutottak. Így a hatóság már csak a bevégzett tényekkel találkozott s kénytelen-kelletlen tudomásul vette a felosztást, bekövetelvén a részletes kimutatásokat s szigorúan figyelmeztetvén az egyesület vezetőségét, hogy a jövőben minden hazafias tüntetéstől határozottan tartózkodjék.

E rövid kitérés után folytassuk ismét annak elmondását, hogy a közjótékonyaság gyakorlásán felül mit tett az egyesület az árvauigy istápolása érdekében.

Az első évi jövedelmet, mint fentebb jeleztük, felemész-tette az aldunai inséges vidékre küldött s élelmiszerekkel dúsan megrakott segélyhajó, de már az 1862-ben megtakarított jövedelemből — különösen az ez évben rendezett sorsjáték tiszta eredményéből, — 1863-ban 10 árvát vett gondjaiba az egyesület, 1864-ben 11-et s ezt a 21 árvát teljesen

ingyen neveltette és pedig a róm. katolikusokat a szürkenénék zárdájában, a protestánsokat az evangélikus árvaházban, mert arra még nem volt elegendő anyagi ereje, hogy saját otthont teremtsen felvett árvái részére.

De azért e célra is megfeszített munkásságot fejtett ki az egyesület. Kiállításokat, hangversenyeket s ünnepélyeket rendezett. Tagjainak szaporítására és az egyesület céljának megismertetésére és népszerűsítésére két külön sajtóorganum révén törekedett. Alapításának első két évében Lukácsy Sándor „Kertgazdaság” című lapja volt az egyesület hivatalos lapja, melyben Lukácsy Sándor nemes önzetlenséggel nyitotta meg széles körben olvasott hasábjait a nemes eszme pártolására, majd midőn ezen lap, a szerkesztő más irányú elfoglaltsága miatt megszűnt. 1863. év október havában Deák Ferenc és báró Eötvös József javaslatára külön lapot alapított az egyesület a saját céljainak propagálására.

Ez a lap, gróf Zichy Pál Ferencné egyesületi pártfogónő tetemes anyagi áldozatai által 1863 október havában indult meg „Magyar Gazdasszonyok Hetilapja” címmel s szerkesztője Vachott Sándor hírneves írónk özvegye: Csapó Mária lett, ki az akkori időben maga is kedvenc írója volt a közönségnek. Az ő szerkesztése és gróf Zichy Pálné lelkes támogatása mellett, aki a költségek nagy részét egymaga fedezte s az első három hónap alatt már több mint 200 előfizetőt gyűjtött, a lap szép virágzásnak indult, ami annál könnyebben ment, mert írói gárdájához nem kisebb emberek tartoztak, mint báró Eötvös József, Gyulay Pál, Tóth Kálmán, Jókai Mór, Trefort Ágoston, Tóth Lőrinc, Kempelen Győző, báró Podmaniczky Frigyes. A lap azonkívül, hogy az egyesület hivatalos közlönye volt, bő szépirodalmi és ismeretterjesztő s egyéb közérdekű cikkeket is hozott, úgy hogy csakhamar közkedveltségnek örvendett.

Majdnem három évi fennállása alatt a Gazdasszony Egyesületnek megbecsülhetetlen szolgálatokat tett s ismertté és kedvelté tette azt az egész országban, amiben legfőbb érdeme Vachott Sándornénak, ennek a kiváló műveltségű s ideálisan

gondolkodó írónőnek volt s midőn 1866-ban kénytelen volt változott életviszonyai miatt a szerkesztői állástól megválni, az egyesület a lapot is megszüntette, mert másnak kezében nem lehetett a lap fennállását továbbra is biztosítottnak tekinteni, még nagyobb áldozathozatal mellett sem. A nemeslelkű írónő elévülhetetlen érdemeit jegyzőkönyveink megörökítették s emléket kegyeletben tartjuk ma is.

Már 1863-ban tíz s 1864-ben ismét tizenegy újabb árvát tudott az egyesület a saját költségén oltalmába venni, e célra az 1862/3. évben sorsjátékot rendezett, melynek tisztajövedelme 19428 forint 9 krajcár volt. Így ezen összeg kamatai s az egyéb rendes bevételek módot nyújtottak arra, hogy mindjárt kezdetben nagyobb számú árvát vehetett az egyesület gondozásba.

De az alapítók főcélja emellett az is volt, hogy mihamarabb saját otthont teremtsen az egyesület az általa felvett árvaleányok számára s bár ez időben az egyesület legnagyobb erejét az országos csapások enyhítésére fordította s e célra nagy összegeket teremtett elő, azért még emellett ezen szorosabban vett belső feladatáról sem felejtkezett meg s 1865-ben megszerzett az akkor még elhagyatott „Három dob” (a mai Damjanich) utcában egy 1200 négyzetöles nagy telket a rajta levő szerény épülettel együtt 9000 forintért s ezt 6300 forintnyi költséggel még kibővítvén, 1866 június 20-ikára esett azon nevezetes nap, melyen az egyesület huszonegy árva leánykáját saját otthonába bevettette. Ezen esemény annyival is inkább fontosabb, mert ezen időtől kezdve az árvaházban az elemi oktatás megkezdett s evel az egyesület az országos közoktatásügy szolgálatába is beállott.

A megnyitó ünnepély a fővárosi hatóságok és iskolai körök élénk részvétele mellett folyt le s ünnepi szónoklattal Török Pál püspök és Kriegler József iskolafelügyelő nyitották meg az árvaházat és iskolát, az árvaház vezetésével megbízott Gál Sándorné szeretetteljes anyai gondozására bizván az egyesület árváit, kik addig a szürkenénéknél és az evangélikus árvaházban voltak elhelyezve, Az elemi iskola

vezetésével Gál Karolina okleveles tanítónő bizatott meg. Az ily módon létesült árvaház azonban, minthogy időközben az egyesület anyagi erejének növekedésével évről-évre számosabb árva talált elhelyezést részben teljesen ingyenesen, részben igen mérsékelt fizetés (vagy félfizetés) mellett, csakhamar szűknek bizonyul, úgy hogy 1868-ban már újra komolyan kellett arról gondolkozni, hogy miként lehessen az árvaházat kibővíteni.

A szerencsés véletlen kezére járt alapítóinknak. Eladóvá tétetett a szomszédos Okker-ház, melyhez egy nagy, 2400 öles telek tartozott s ezen ingatlant sikerült az egyesületnek 22400 forintért megvennie. A két háznak falait áttörve, tetemesen megnagyobbodott árvaház állott rendelkezésre s ezidőtől kezdve (1868—1876-ig) évenként fokozódó létszám mellett 40—70 árva élvezhette az egyesület jótéteményeit, míg ezenfelül számos bejáró növendéke volt az árvaház által fenntartott elemi iskolának. Természetes, hogy az árvák létszámának növekedésével lépést kellett tartani a felügyelő és tanítószemélyzet gyarapításának is, de úgy a hatóságok, mint a jószívű magyar társadalom is mindig nagyobb rokonszenvvel és pártfogással voltak az egyesület működése iránt, úgy hogy a fokozódó kiadásokat is teljesíteni tudta az egyesület.

A folyton szaporodó egyeleti tagok mellett ugyanis az egyesület rendes bevételei is állandóan növekedtek s az évenként megtartott kiállítások s báli ünnepek megszokott jövedelmei sem maradtak el. De ezenfelül egyes hírneves művészek is rendeztek önálló hangversenyeket az egyesületi pártfogónő: gróf Zichy Pál Ferencné közbenjárása folytán, így a 60-as években Murszka és Rabe énekesnők léptek fel az árvaház javára, de különösen az 1870-es évek elején Liszt Ferenc által két ízben tartott nagy zongorahangverseny tisztajövedelme (8000 K) emelte az egyesület vagyonát. A nagy művész iránti hálából az egyesület Liszt Ferenc nevére alapítványt létesített 1874-ben, amelyet zenészek árvái részére tartottak fenn. A 70-es évek elejétől kezdve állandó segínyt kapott az egyesület a kormánytól, Pest városától és a Pesti Hazai

Első Takarékpénztártól is, de erre a támogatásra nagy szüksége is volt az árvaháznak, mert növendékeink folyton szaporodtak, úgy hogy az 1868-ban megnagyobbított árvaház is szűknek bizonyult.

Így már 1871-ben kimondotta a közgyűlés a választmány indítványára, hogy 100 növendék befogadására alkalmas épületet emeltet immár 3600 négyszögöles hatalmas telkén, de ezen szép terv, az építkezéshez szükséges nagy kiadások miatt, hosszú ideig nem valósulhatott meg. De a három nagynevű alapító: gróf Batthyány Lajosné, Damjanich Jánosné és gróf Zichy Pál Ferencné lelkesedése és energiája, olyan segítőcsapat támogatása mellett, mint amilyenek Hollán Ernőné, Braun Lajosné, Simigh Istvánné, Kármán Lajosné, P. Szathmáry Károlyné, Kralovánszky Istvánné voltak, — végre is csodákat művelt s a lehetetlennek látszó feladatot is ki tudta vinni s 1876 január 6-án készen állott az új épület száz árva befogadására. Az új árvaház a berendezéssel együtt 78000 forintba került s ezt a hatalmas összeget úgyszólván semmiből, csak a lelkesedés tudta előteremteni. Ebben az időben az intézet bentlakó növendékeinek száma 78 volt, kiknek száma azonban 1877-ben 84-re, 1878-ban 86-ra, 1879-ben 92-re, 1880-ban 97-re, 1881-ben 102-re szaporodott s ezen évtől kezdve állandóan 100-an felül volt az egyesület árvaházának létszáma.

Az új épület megnyitó ünnepélye a fővárosi polgármesterek, számos országgyűlési képviselő s a helybeli nőegyletek részvétele mellett folyt le, mely alkalommal Klempa Simon prépost-plébános és Török Pál püspök megható szónoklatokat tartottak, Sztupa György egyeleti titkár emlékbeszédet olvasott fel, Ráth Károly főpolgármester pedig nagyszabású beszédben a főváros nevében mondott köszönetet az egyesület tagjainak és különösen özv. Damjanich Jánosné elnöknek.

Nemsokkal ezután egy másik megható ünnepség folyt le az árvaházban. Kármán Lajosné alelnök indítványára ugyanis az egyesület tagjai, elnökük iránt érzett igaz szeretetük és tiszteletük jeléül Vastagh György festőművésszel meg-

festették Damjanich Jánosné arcképét s az arckép leleplezése ismét örömmünnepe volt az egyesületnek. Ujházy Ede elszavalta Tóth Kálmánnak Damjanichnéról írt költeményét, Feleky Miklósné Erdei Bélának az árvákról írott költeményét adta elő s nemcsak maga az egyesület, hanem az egész ország osztatlan lelkesedéssel megragadta az alkalmat, hogy az árvák anyját: a hős vértanú özvegyét ünnepelhesse.

Az 1876-ban felavatott épületben teljesítette nemes hivatását az egyesület kerek három évtizeden keresztül, számos elárvult leánygyermeket mentvén meg a nélkülözéstől, a pusztulástól s nevelvén belőlük derék honleányokat, kik munkás tagjai lettek országunknak.

Az egyesület 1875-ben az elemi iskola mellett a polgári iskolát is felállította s ezt évről-évre fejlesztvén, 1879-től kezdve teljes négyosztályú elemi és négyosztályú polgári iskolát tartott fenn árvaházában s most már nemcsak eltartotta, hanem teljes, gondos iskolai kiképzésben is részesítette árváit.

Ez a lefolyt három évtized csendes, de szorgalmas munkásságban telt el s az egyesület évről-évre fokozottabb mértékben tudott eleget tenni elvállalt kötelességeinek.

De ezen időszakban érte az egyesületet két súlyos veszteség, rövid időközökben egymásután. 1884 szeptember havában meghalt Sztupa György, az egyesület jegyzője és titkára, aki a kezdet kezdetétől fogva majdnem egy negyedszázadon keresztül szóval, tollal és tettel, önzetlenül szolgálta az árvák érdekeit, szívvel-lélekkel agitált, éjjelt nappallá téve dolgozott s mindezek mellett még tetemes anyagi áldozatokkal is adózott a megszentelt célnak, amelynek oly lelkes harcosa volt.

A választmány az elhunyt érdemeinek megörökítésére márványtáblát állíttatott fel az árvaházban, melyre a következő felíratot vésette:

BOGDÁNDI SZTUPA GYÖRGYNEK
AZ ÁRVAÜGY ÖNZETLEN BAJNOKÁNAK
A MAGYAR GAZDASSZONYOK ORSZÁGOS EGYLETE
SZILÁRD OSZLOPÁNAK
HÁLÁS EMLÉKÜL
1885-İK ÉVBEN AZ EGYLET.

Az önzetlen emberbarát halála úgy családját, mint az egész egyesületet is őszinte és mély gyászba döntötte, de nemcsak az egyesület tagjai, hanem annak árvái is fájdalommal megsiratták az egyesület titkárát, aki emberfeletti munkával szolgálta a közjótékonyt, de emellett atyai szeretetébe is fogadta az egyesület árváit, mindegyiket személyesen ismerte s mindegyikhez volt egy-egy kedves, szerető, biztató szava, mellyel azok ragaszkodását és szeretetét megnyerte.

Halála érzékeny veszteség volt az egyesületre, mely csak úgy tudta kiheverni ezen súlyos csapást, hogy felejtetetlen munkásának helyébe egy ugyanolyan önzetlen gondolkozású s fáradhatatlan tevékenységű munkaerőt nyert meg: Mayer Györgyöt, ki az egyesület ügyvédi teendőit már 1878-tól kezdve végezte, míg Sztupa György halála után az egyesület titkárává is megválasztott s ezidőtől kezdve több mint egy negyedszázadon keresztül lankadatlan buzgalommal látta el titkári és ügyvédi teendőit távozását alkalmasból az egyesület őszinte háláját avval is lerőta nagyérdemű munkása iránt, hogy őt az egyesület örökös tiszteletbeli választmányi tagjává választotta.

Alig hegedt be a seb, amelyet Sztupa György elvesztése okozott az egyesület meleg, családi körében, a kérelmetlen végzet újra lesújtott az egyesületre s 1888 október 1-én a három nagy alapító egyikét: gróf Batthyány Lajos özvegyét ragadta el az élők sorából.

Kezdetben csak választmányi tagságot vállalt, majd egy évtized folyamán alelnöki tisztet viselt, később pedig az egyesület pártfogónője lett a vértanú miniszterelnök felejtetetlen emlékü özvegye, de kezdetől fogva egyik legagilisabb vezetője volt az egyesületnek és gyászos elhunytával benne az egyesület egyik megalapítóját és fenntartóját vesztette el.

Dákai birtokán bekövetkezett váratlan elhalálása nemcsak a családot és az együletet, hanem az egész nemzetet mély gyászba borította s utolsó útjára az egész nemzet osztatlan részvéte kísérte.

Kihült tetemeit országos gyáspompával a gróf Batthyány Lajos emlékezetére szentelt mauzoleumban helyezték el, mert a nemzet nagy halottja volt ő, teteme az enyészeté lett, de áldott emlékezete örökidőkre fennmarad s a milliók kegyeletes szívében örökké élni fog.

Az egyesületet pótolhatatlan veszteség érte nagyérdemű pártfogónője halálával s emlékezetének külső megörökítésére az egyesület fehér márványtáblát állíttatott fel az árvaházban a főbejárattal szemben s emlékéét a következő felírat őrzi:

SZABADBATTYÁNI ÉS NÉMETUJVÁRI
GRÓF BATTYÁNY LAJOS ÖZVEGYE
SZÜL. ZICHY ANTÓNIA GRÓFNŐNEK
A NEMESSZÍVŰ HONLEÁNYNAK
AZ ELHAGYOTT ÁRVÁK IGAZ NEMTŐJÉNEK
A HERVADHATATLAN ÉRDEMŰ PÁRTFOGÓNŐNEK
ÖRÖK HÁLÁJA JELÉÜL
1888-İK ÉVBEN
A MAGYAR GAZDASSZONYOK ORSZÁGOS EGYLETE.

Az egyesület azonban kötelességszerűleg kénytelen volt gondoskodni arról, hogy a pártfogónői tisztség mielőbb betöltsék, még pedig úgy, hogy az a nagy veszteség, mely özvegy gróf Batthyány Lajosné halálával az egyesületre sújtott, minél teljesebb mértékben pótolható legyen.

Ez özvegy Damjanich Jánosné elnök gondviselészerű körültekintése folytán teljes mértékben sikerült is, mert az ő indítványára az egyesület választása az elhunyt pártfogónő leányára: *gróf Batthyány Geizáné született Batthyány Emanuella grófnőre* esett, akinek jótékonyága és hazafiassága országszerte ismeretes volt s aki nagynevű édesanyjának minden erényét örökölte.

Az egylet háromtagú küldöttséget választott özvegy Damjanich Jánosné, Hollán Ernőné és gróf Pálffy-Daun Lipótné személyében s e küldöttség kérte fel özvegy gróf Batthyány Geizánét a pártfogónői tisztség elvállalására.

A nemeslelkű grófnő nemcsak szívjóságánál fogva, hanem már édesanyja iránti kegyeletből is örömet vállalta a megtisztelő állást s ettől fogva még buzgóbb apostola lett

az árvaügynek s a közjótékonyágnak s édesanyja szellemében vezetni immár több, mint két évtizede az egyesület ügyeit.

Az ő működésének mindjárt legelső idejére esik egy nagyszabású művészi sorsjáték rendezése, melynek tiszta jövedelme majdnem 10,000 forintba rugott s melynek célja volt, hogy a hazai festőművészek elárvult vagy elszegényedett leányai javára az egylet árvaházában két alapítványi hely állíttassék fel.

Az egyesület vezetősége: gróf Batthyány Geizáné pártfogónő, özvegy Damjanich Jánosné elnök, Hollán Ernőné és Kármán Lajosné alelnökök az összes választmányi tagokkal együtt mindent elkövettek, hogy a sorsjátéknak minél nagyobb erkölcsi és anyagi haszna legyen s ez minden tekintetben sikerült is. A művészek között, akik a sorsjáték céljaira festményeket küldöttek be, ott látjuk Munkácsy Mihály, Barabás Miklós, Balló Ede, Bihary Sándor, Brodczky Sándor, Bruck Miksa, Deák Ébner Lajos, Jendrasik Jenő, Karlovsky Bertalan, Kimnach László, Kossuth Ferenc, Lotz Károly, báró Mednyánszky László, Pállik Béla, Telepy Károly, Ujházy Ferenc, Vastag Gyula, Vastag György és Zichy Mihály festőművészek, Strobl Alajos, Szász Gyula és Zala György szobrászművészek neveit.

Az egyesület a begyűlt tisztajövedelemből két alapítványt létesített 1889-ben a hazai festőművészek árvái részére s így évenként ismét két árvával többet menthetett meg.

De ismét gyász borult az egyesületre. 1901 november 11-én szállott őseihez gróf Zichy Pál Ferencné, a három nagy alapító egyike, akinek áldozatkészségénél csak szeretete az árvák és a szenvedők iránt volt nagyobb. Veszteségét átérzte az egyesület és a nagy alapító emlékét kegyelettel gyászolja ma is.

Az életerős egyesület azonban tovább folytathatta áldásos munkáját.

Az 1876. évtől kezdve harminc éven keresztül a Damjanich-utcai nagy árvaházban gondviselte az egyesület a gondjaira bízott árvákat, de a harmadik évtized vége felé az árvaház épülete és berendezése már nem igen tudott megfelelni a

modern kor igényeinek s emellett ismét csak kicsi lett az intézet. Hiszen 1894-től kezdve már állandóan 110—130 bentlakó árvája volt az egyesületnek abban az épületben, mely eredetileg 100 növendék részére volt felépítve és berendezve.

Ezért elhatározta az egyesület, hogy új árvaházat építtet, amint azt anyagi ereje megengedi, még pedig arra való tekintettel, hogy a Damjanich-utca és környéke időközben teljesen beépült, inkább valamely szabad helyen, lehetőleg a budai hegyvidéken. Így keresett és talált magának az egyesület Budán, az Istenhegyi-uton egy majdnem 2000 négyszögöl területű, alkalmas helyen fekvő ingatlant s ezt meg is vette azon célzattal, hogy ide fogja építeni új árvaházát, a Damjanich-utcai telek és ház értékesítése után. Közben az a terv is felmerült, hogy esetleg a Zuglóban a főváros által használatra átengedendő nagyobb telken fogják felépíteni az új árvaházat, de kivitelre egyik terv sem került, mert 1903-ban özvegy Beniczky Gáborné született Batthyány Ilona grófnő — ki az egyesületnek már addig is egyik legnagyobb jótévedője és pártolója volt — arról értesítette az együletet, hogy nemeslelkű férje végakarátának intenciója értelmében az egyesületnek óhajtaná biztosítani Cinkota község beltelkén levő hatholdas ősi parkját a rajtalevő kuriával és egyéb épületekkel együtt, de ezt elhunyt férjének rendelkezései szerint csak akkor teheti, ha az árvaház Cinkotára telepítetik ki s ezen park tőszomszédságában építtetik fel.

Ezen nagylelkű ajánlat hasznait az egyesület mindenképen biztosítani akarta az árvaház részére, mert valóban páratlan előnyökkel jár, — különösen a gyermekek egészségének szempontjából, — ha egy hatholdas ősi park áll az intézet rendelkezésére. Az egész országban nincs egyetlenegy árvaház vagy iskola, melynek ilyen gyönyörű fekvésű százados kertje volna s ezért figyelemmel arra is, hogy Cinkota a főváros közelében fekszik s hogy a közeljövőben villamosmal is elérhető (a helyi érdekű vasútnak villamosvasúttá történt átalakítása már azóta meg is történt) s tekintettel arra, hogy a különben is egészséges fekvésű községben az

ivóvíz is kitűnő s hogy az ősi park közvetlen szomszédságában két megfelelő telek jutányosan megszerezhetőnek ígérkezett, — elhatározta az egyesület, hogy az eddigi két terv elejtésével új árvaházát Cinkotán építteti fel.

Ezekután létrejött az öröklési szerződés özvegy Beniczky Gáborné született Batthyány Ilona grófnő és az egyesület között, melynek értelmében árvaházunk immár várományosa az ősi kastélynak és a hatholdas százados parknak, az árvaház pedig — eladatván a Damjanich-utcai telek és ház, — felépíttetett Cinkotán a grófi park tőszomszédságában. Az 1906. évi augusztus havában költözött az egyesület a nagyarányú, kétemeletes s teljesen a mai kor igényeinek megfelelő berendezésű árvaházba és iskolaépületbe, mely majdnem félmillió koronába került s melyben 160 bentlakó növendék helyezhető el.

Márványtábla őrzi a főbejáratnál mindazok neveit, kiknek működése idejében a nagy alkotás készült s kiknek abban különös érdemük volt s a díszes emlékmű a következő sorokat tartalmazza:

AZ
EMBERBARÁTI SZERETET
ÁLDOZATKÉSZSÉGÉBŐL ÉPÍTTETTE EZEN HAJLÉKOT
A MAGYAR GAZDASSZONYOK
ORSZ. EGYESÜLETE,
ÖZV. GRÓF BATTHYÁNY GÉZÁNÉ
SZÜL. BATTHYÁNY EMMA GRÓFNŐ
VÉDNÖKSÉGE,
ÖZV. DAMJANICH JÁNOSNÉ
SZÜL. CSERNOVICS EMILIA
ELNÖKSÉGE
HEGEDÜS SÁNDORNÉ SZÜL. JÓKAY JOLÁN
ÖZV. GRÓF PÁLFFY-DAUN LIPÓTNÉ THIÁNÓI HERCEGNÉ
SZÜL. LÓNYAY OLGA
GRÚZ ALBERTNÉ SZÜL. ERDEY RÓZA
ÖZV. ADLER ANTALNÉ SZÜL. BANCALARY HEDVIG
ALELNÖKSÉGE
SÁRCSEVICS BETTI
IGAZGATÓSÁGA IDEJÉN
PÁRTOS GYULA MŰÉPÍTÉS
TERVEI SZERINT
1905—1906

Az intézetben a tanítás 1906 szeptember 22-én vette kezdetét ünnepélyes „Veni sancte“-val s az ünnepségen az egyesület vezetősége és válaszmánya majdnem teljes számban jelent meg. Ugyanez alkalommal özvegy gróf Batthyány Gézáné pártfogónő boldogult édesanyjának: özvegy gróf Batthyány Lajosnénak olajfestményű arcképét ajándékozta az árvaháznak, amikor is az egylet kegyelettel emlékezett meg néhai pártfogónőjének nagy érdemeiről.

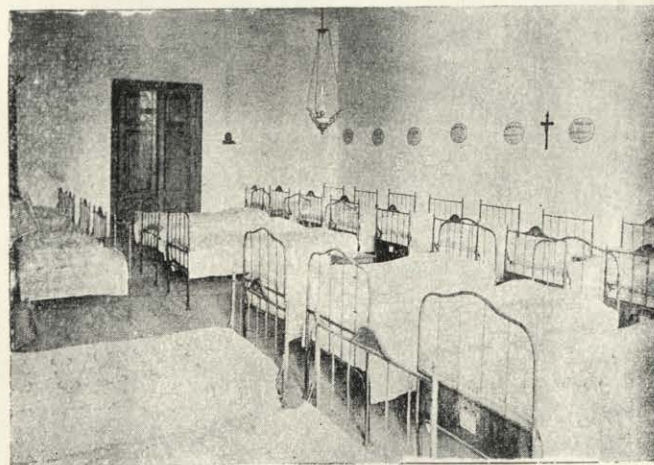
Az egyesület elemi és polgári osztályaiban a legutóbbi: 1910/11-ik iskolai évben már 155 bentlakó és 25 bejáró, összesen tehát 180 növendék volt, ez a feltűnően nagy szám azonban — sajnos, — nem azt jelenti, mintha az egyesület anyagi ereje úgy megnövekedett volna, hogy egyszerre majdnem kétszer annyi árva gondozását képes teljesíteni. Sőt az építkezéssel járó nagy kiadások az egylet pénztárát annyira kimerítették, hogy régebbi kötelezettségeinek is csak a leg- nagyobb erőmefeszítésekkel tudott megfelelni.

Ennek egyik indító oka az volt, hogy az árvaháznak Cinkotára való kitelepítésével az egyesület nagy csalódásban részesült, mert kedvezményes helyeken levő fizetéses, sőt félfizetéses bentlakóinak nagyrészét, sőt még az alapítványi helyeken levő növendékei néhány tagját is elveszítette s 160 növendékre számított új árvaháza félig üresen állott. Mindenkit annyira csábít a főváros vonzóereje, hogy még az előnyösebb és egészségesebb helyzetet sem találta kedvezőnek s ilyenformán meglehetősen anyagi zavarokkal kellett megküzdenie az egyesületnek, mert meg volt a nagy kiadás és berendezés, de nem volt alkalom és mód a nagy beruházásokat megfelelőképpen értékesíthetni.

Azonban az egylet pártfogónője: *özvegy gróf Batthyány Geizáné*, ki az egyesület ügyeit ma is szívének teljes melegségével a régi hazafias szellemben vezeti, nem engedte, hogy válságba jusson a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete, mely majdnem egy félszázadon keresztül teljesítette már az árvaügy s a közjótékonyosság terén nemes hivatását. Nagy energiával kereste tehát a kibontakozás útját s a nehéz helyzetet oly szerencsés kézzel tudta megoldani, mely csak az ő kiváló

Az egyesület volt Damjanich-utcai árvaházának homloknézete.

Az egyesület volt Damjanich-utcai árvaházának egyik hálóterme.

tapintatának s nemes gondolkozású lelkületének sikerülhetett, amennyiben egy csapásra nemcsak az egyesület pénzügyi egyensúlyát tudta helyreállítani, hanem ugyanakkor egy egész társadalmi osztálynak: a magyarországi községi jegyzők kiváló, de mostoha helyzetben és elbánásban részesülő karának egyik régi vágyát is a megvalósítás stádiumába juttatta.

Ezen időtájtban ugyanis a Magyarországi községi és körjegyzők egyesülete azzal a kéréssel fordult a kormányhoz, hogy a jegyzők leánygyermekéi részére egy internátussal egybekötött polgári iskolát létesítsen, melyben kedvezményes díj mellett nyerhessenek kiképzést a jegyzőgyermekek, miután a városi központoktól távol eső kis falvakban — a megfelelő iskolák hiánya miatt — ez lehetetlenség, viszont a jegyzők, az ő szerény jövedelmükből, képtelenek gyermekeik városi neveltetését ellátni.

Az akkori magyar királyi belügyminiszter: gróf Andrássy Gyula méltányosnak találta ugyan a jegyzők kívánságát s azt szerette volna teljesíteni, de ezt a pénzügyi viszonyok nem engedték (mert majdnem egy millió korona terhet rótt volna a terv keresztülvitele az államra s még így is évek teltek volna annak megvalósításába) s így a jegyzőknek kérelme, dacára annak, hogy az úgy a kormány, mint a társadalom részéről rokonszenvvel találkozott, teljesíthetőnek nem mutatkozott.

Tudomást szerezvén erről özvegy gróf Batthyány Geizáné egyesületi pártfogónő, azt az ajánlatot tette a belügyi kormánynak, hogy szervezzen a jegyzők leánygyermekéinek, elsősorban árváinak alapítványi helyeket az egyesület cinkotai intézetében, mert így módjában van a művelt középosztály egy nagy érdekkörén azonnal segíteni anélkül, hogy az az állam pénzügyi háztartására nagyobb kiadást jelentene másrészt pedig egyesületünk is teljes erkölcsi haszonnal értékesítheti (mert anyagi előnyökkel nem járt árvaházunkra ez a megoldás az alapítványi helyekért fizetendő csekély évj díjak mellett) nagy költséggel felépített s berendezett otthonát és iskoláját.

Az egyesületi pártfogónő nagy munkájában teljes erejével részt vett az egylet két tiszteletbeli alelnöke: *gróf Bat-*

thyány Lajos és *Ruffy Pál*, kik lelkesedéssel tették magukévá a nagy eszmét s kik ez ügyben kifejtett fáradozásaikkal s támogatásukkal elévülhetetlen érdemeket szereztek.

Gróf *Andrássy Gyula* belügyminiszter megértette a jegyzők panaszát, méltányolta kérelmüket s érezte, hogy a kormánynak kötelessége a több ezer tagból álló s oly nehéz munkát teljesítő karon segíteni, még pedig mielőbb, de másfelől ismerte a Gazdasszonyegyesület majdnem félszázados munkásságát, tudta, hogy az özvegy *Damjanich Jánosné* és özvegy gróf *Batthyány Geizáné* közvetlen vezetése és irányítása alatt álló intézetben nem a külsőségekre van a súly helyezve, hanem arra, hogy igaz műveltségű s hazafias szellemen s praktikus irányban neveltessenek s taníttassanak a növendékek, — tudta, hogy majdnem félszázados működésével az egyesület valóságos kulturmissziót teljesített s tudta, hogy ez a több évtizedes működés és az egyesület vezetőinek személyisége kellő garanciát nyújt a jövőre nézve is — s mindezek figyelembe vételével örömmel fogadta el az egylet ajánlatát, melyet *Uszkay Bálint*, az országos jegyzőegyesület érdemdús elnöke is melegen támogatott, teljes mértékben felfogván az ügy nagy jelentőségét s érezvén, hogy a jegyzői karnak kelyzetét a Gazdasszonyegylet ajánlatának a kormány részéről való elfogadása egy hatalmas lépéssel megjavítja. Az ország jegyzői kara is osztatlan lelkesedéssel pártolta a jelentőségletes lépés megvalósítását s annak keresztülvitele reájuk nézve is áldásos volt, már csak azért is, mert egy rögtöni segélyt jelentett.

Gróf *Andrássy Gyula* belügyminiszter a tervet olyképen oldotta meg, hogy az 1908/9. tanév elejétől kezdve 75 alapítványi (és pedig 25 ingyenes, 50 félfizetéses) helyet létesített árvaházunkban a községi jegyzők leánygyermekéi, illetve árvái részére, az egyesület pedig az erkölcsi sikerre helyezte a súlyt, mikor az ellátási díjat oly csekély összegben szabta meg, hogy azon anyagi haszna nem is lehet, sőt arra a mai drágasági viszonyok mellett pénzbőlileg ráfizet. Hogy ez nem túlzás, mindenki előtt nyilvánvaló lehet abból, hogy egy ágyalapítványi helyen levő jegyzőgyermek után évenként

600 koronát kap az árvaház s ezen összegben a teljes ellátás és tanítás díján kívül a növendékek intézeti egyenruházatának, összes tankönyveinek, író- és rajzeszközeinek költsége is bennfoglaltatik. De az egylet vezetősége nem nyereszkeskedni akart, hanem régi, nemes tradícióhoz híven most is csak az lebegett szemei előtt, hogy legszentebb hivatását teljesíti, mikor a közjóért áldozatot hoz.

Az egyesület életében nevezetes fordulópontot jelent, hogy árvaházunk 1908. év szeptemberétől kezdve állandóan 75 szegénysorsú gyermekkel többet gondozhat, mint eddigelé s így fontos szerepet játszik az a nagyjelentőségű okmány, amellyel egy egész társadalmi osztály helyzetén egy csapással könnyített gróf *Andrássy Gyula* akkori belügyminiszter.

Épen ezért hiányos volna az egyesület története, ha nem örökítenők meg e helyen is ezen nagy kihatással bíró okmányt, melyet a belügyminiszter az egylet felterjesztésére özvegy gróf *Batthyány Geizáné* pártfogónőhöz megküldött s mely okmánynak szövszerinti tartalma a következő:

92.171. sz.
IV. b.

A Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének

Budapest.

A községi és körjegyzők (aljegyzők, segédjegyzők) leányárvái és leánygyermekéi számára, a törvényhozás jóváhagyásának fenntartásával a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének cinkotai leánynevelő-intézetében az 1908/9. tanévtől kezdődőleg 600 korona javadalmazással 25 ingyenes és 300 korona segélylyel 50 félfizetéses alapítványt szándékozom létesíteni, fenntartván magamnak és illetőleg a mindenkori belügyminiszternek az alapítványi helyek betöltési jogát.

Midőn erről az egyesületet a folyó 1908. évi május hó 1-én kelt beadványa kapcsán tudomás végett értesítem, felhívom, hogy az alapítványok létesítése tekintetében saját részéről nyilatkozni s amennyiben azokat elfogadná, a /- alatt mellékelt szöveg szerint kiállítandó s a közelebbi feltételeket

magában foglaló pályázati hirdetményt mielőbb közzétenni s ennek megtörténtét bejelenteni sziveskedjék.

Megjegyzem, hogy az 1908/9. tanévre esedékes költségek az 1909. évi állami költségvetés szentesítése után fognak folyósíthatni.

Budapesten, 1908. évi július hó 22-én.

Andrássy s. k.

De ugyanekkor számolt az egyesület a mai kor gyakorlati igényeivel is, melyek az elméleti képzettség mellett a praktikus irány figyelembevételét is megkívánják s ezért két évre terjedő ipartanfolyamot is berendezett az árvaházban. Ezen cél elérésében hathatósan támogatta az együletet özvegy Nendtvich Gusztávné, a budapesti magyar királyi állami női ipariskola igazgatónője s a tanműhely berendezését lehetővé tette Kossuth Ferenc magyar királyi kereskedelemügyi miniszter nagylelkű pártfogása, ki saját tárcájának terhére 2000 koronát utalványozott a fenti célra s ezenfelül évi 1200 korona segélyt nyújtott a tanfolyam fenntartására.

Örömmel fogadta ezen újítást az ország jegyzői kara is s a jegyzőgyermekek közül a polgári iskola elvégzése után számosan visszamaradnak az árvaházban, hogy az ipari tanfolyam elvégzésével elsajátíthassák a varrás és szabászat ismereteit is, melyekre különösen vidéken nagy szükség van s mely ismeretek birtokában a megélhetés nagy gondját minden háziasszony jelentős mértékben tudja könnyíteni.

Az egyesületnek a Községi és körjegyzők országos központi egyesületével való szoros kapcsolatba jutása minden tekintetben nagy erkölcsi haszonnal járt. Ez az országos nagy testület, melynek élén olyan nemes gondolkodású vezetők állanak, mint Uszkay Bálint elnök, Morvay János és Csizmadia László alelnök és Jászberényi Miklós főjegyző, — úgyszólván egybeforrott a Gazdasszonyok Egyesületével, a két intézmény egymás nagy eszméit kölcsönösen pártfogásába veszi, a közös ügyeket a legszebb egyetértésben oldja meg s testvéri szeretettel halad sokban közössé vált céljainak minél teljesebb mértékben leendő megvalósítása felé.

Az egyesület cinkotai árvaházának és nevelő-intézetének homlokzata.

Az egyesület cinkotai árvaházának és nevelő-intézetének díszterme.

A belügyminiszterium az egyesület ajánlatának elfogadása után azonnal pályázatot hirdetett a 75 alapítványi helyre s 1908 szeptember havában már bevonult az árvaházba 75 pirospozsgás, falusi jegyzőgyermek, illetve árva s ettől kezdve az árvaházban nevelkedő növendékek száma a másfélszázat is meghaladja. Működésének ideje alatt az egyesület eddig összesen 546 árvát vett fel teljes ingyenes ellátásra és kiképzésre, kik közül sokan 4 éves koruktól 16 éves koruk betöltéséig élvezték az egyesület jótéteményeit. Ezenkívül majdnem ugyanennyi növendéket fél díj fizetése mellett nevelt fel az árvaház, melynek vezetősége arról is gondoskodik, hogy az intézetből kikerülő árvák (az alapszabályok értelmében 16 éves korukon túl nem maradhatnak az árvaházban) vagy tovább képeztessenek (leginkább a tanítónői vagy gyermekkertésznői tanfolyamokat végzik) vagy megfelelő alkalmazást nyerjenek. Ágyalapítványa az egyesületnek jelenleg 41 van, melyeket részint nemeslelkű emberbarátok tettek, részint pedig maga az egyesület létesített olyan alkalmakkor, mikor vagy valami nagyobb nemzeti eseményt akart evvel megünnepelni, vagy pedig azok iránt akarta háláját leróni, kik az egyesületnél különös nagy érdemeket szereztek. Az egyesület ugyanis abból indult ki, hogy mindenki legszebb jutalmazását abban látja, ha egy-egy árva nyerhet biztos menhelyet az egyesületnél.

Ilyen, érdemeket jutalmazó alapítványa volt az egyesületnek az 1874. évben létesített *Liszt Ferenc*-alapítvány, melylyel a nagy művész iránti háláját fejezte ki azért, hogy két hangversenyt tartott az árvaház javára, — ilyen alapítvány az 1889. évben *Kralovánszky Istvánné* nevére alkotott alapítvány, melylyel az egyesület, most nevezett tagjának azon fényes érdemeit honorálta, hogy Kralovánszky Istvánné volt az, ki 1878-ban a „perselygyűjtést“ indítványozta s ennek vezetését hosszú időn keresztül a legszebb eredménnyel vezette; — ugyancsak kiváló érdemek jutalmazására alkotta az egyesület 1905-ben a *Sárcsevics Betti* nevére létesített alapítványát, melylyel az intézeti igazgatónő azon érdemeit kívánta honorálni, hogy Sárcsevics Betti árvaházi igaz-

gatónő 25 éven keresztül közmegelegedésre töltötte be nehéz és felelősségteljes állását (ma is az ő szakavatott vezetése alatt áll az árvaház); — végül 1906-ban *Karap Ferenc* kuriai bíró iránti háláját róttá le az egyesület egy alapítvány létesítésével azért, mert a nevezett a perselygyűjtés terén szintén rendkívüli és eredményes működést fejtett ki hosszú éveken keresztül.

De ezeken kívül is alkotott alapítványokat az egyesület néhány nagy hazánkfia érdemeinek elismerésére, így 1894-ben *Jókai Mór* nevére, félszázados írói jubileuma alkalmából, — 1896-ban pedig *Kossuth Lajos* nevére tett alapítványt koszorú-megváltás címén.

Az egyleti ágyalapítványok kimutatását, időrendben, itt közöljük:

- 1872. Özveggy Damjanich Jánosné,
- 1874. Liszt Ferenc (zenészek árvái részére),
- 1875. Hollán Ernőné,
- 1880. Bük Zsigmond (hagyomány),
- 1881. Nadányi Albertné (bibarmegyei árvák részére),
- 1884. Dr. Trefort Ágoston (a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztérium nevében ugyanottani hivatalnokok árvái részére),
- 1885. Bujanovits Jánosné (hagyomány),
- 1888. Gróf Batthyány Lajosné és gróf Batthyány Geizáné,
- 1888. Jószívegyesület (3 alapítvánnyal),
- 1889. Hazai festőművészek (2 alapítvánnyal a közreműködésükkel rendezett sorsjáték elismerésének jeléül) hazai festőművészek árvái részére,
- 1889. Kralovánszky Istvánné (a perselygyűjtés fényes sikerének elismerésére),
- 1891. Pernhard Jakab és neje született Aranyossy-Markovics Lujza (hagyomány),
- 1892. Guthy Lajosné (Hadházi Józsefné és Olasz Gyula leszármazói részére),
- 1892. Királyi Pál (hagyomány),
- 1894. Dr. Jókai Mór nevére félszázados írói jubileuma alkalmából,

- 1894. Beretvás Endréné,
- 1894. Dr. Mészáros Károly és neje született Ribáry Mária,
- 1896. Csoma József és Fábrián Gyula,
- 1896. Özveggy Damjanich Jánosné, férje Damjanich János 1848/9-iki honvédtábornok emlékére,
- 1896. Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár,
- 1896. Győri Gschwindt M. és neje született Sártory Emilia,
- 1896. Hállay Ferenc és neje született Eissen Kamilla,
- 1896. Gróf Jankovich László,
- 1896. Kossuth Lajos nevére (a ravatalára szánt koszorú helyett a magyar nők),
- 1898. Thurn Józsefné született Lacher Mária,
- 1900. Gróf Karácsonyi Guidó,
- 1900. Báró Orosdy Fülöpné,
- 1900. Gróf Pálffy-Daun Lipótné thiánói hercegnő,
- 1900. Zámory K. és neje született Káldy Ida (3 alapítvány),
- 1901. Községi jegyzők alapítványa,
- 1902. Sullay Aurélné született Csolits Teréz,
- 1902. Török György és neje született Dubovszky Ágnes,
- 1902. Pesti Hazai Első Takarékpénztár egyesület,
- 1905. Sárceviccs Betti nevére (igazgatónői működésének 25 éves jubileuma alkalmából, érdemei elismeréséül),
- 1906. Karap Ferenc nevére (a perselygyűjtés körül kifejtett érdemeinek elismeréséül),
- 1907. Idősb gróf Zichy Nep. János.

Ma tehát már 41 ágyalapítványa van az egyesületnek! Sok könnyet szárított fel, sok elhagyott árvából nevelt a hazának derék, dolgozó honleányt és ezrek emlékeznek hálával, szeretettel és szívbeli melegséggel az egyesület jótéteményeire.

De nemcsak a fent felsorolt alapítványokkal gyarapodott az egyesület, hanem évről-évre a lefolyt félszázad minden esztendejében sűrűn keresték fel az árvaházat jótékony adományaikkal a nemeslelkű emberbarátok.

Egyenként felsorolni lehetetlenség e helyen a jószívű adakozókat, de a nagy hagyományok között is kiválik az az adomány, amit az egyesület 1910. évben kapott néhány alistáli Laky Adolf hagyatékából (mintegy 20000 korona

értékben) s a nagy emberbarátról külön is meg kell emlékeznünk, mert Laky Adolf az egyesület legnagyobb jótévedője lett hatalmas adományával. Fejedelmi bőkezűséggel gondoskodott a haza minden nagyobb kulturális és jótékony intézményéről és egyházáról s maradandó emléket emelt magának százazrek szívében. Az egyesület — hálája jeléül, — a hagyományozott vagyoneértékből külön alapítványi tömeget alkotott s azt „néhai Laky Adolf alapítványa“ címen kezeli.

De az egyeletet rendszeres segélyben részesíti, — már majdnem 40 év óta, — a mindenkori magyar királyi kormány is Budapest székesfővárossal együtt, evvel méttányolván azt a nagyfontosságú közjótékonyasági és közoktatásügyi szolgálásokat, melyekkel az egyesület a nemzetnek adózott.

Sőt állandó nagyobb segélyben részesítik az árvaházat a nagyobb pénzintézetek is, különösen a Pesti Hazai Első Takarékpénztár, az Első Magyar Általános Biztosítótársaság, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár, az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár, az Osztrák-Magyar Bank, a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete, mely vállalatok, midőn évről-évre áldoznak a kulturális intézmények oltárán, a Gazdasszonyok Egyesületéről soha sem feledkeznek meg.

S mindezek a nagy eredmények, a negyvenegy ágyalapítvány, a kormány és a székesfőváros erkölcsi és anyagi támogatása, az emberbarátok évenkénti jólelkű adományai, elsősorban is özvegy Damjanich Jánosnének, az egyesület nagy energiájú és fáradhatatlan elnökének köszönhető, akinek kérő szava soha visszaútasításra nem talált s aki nevének nimbuszával a kis árvák érdekében minden zárt ajtót ki tudott nyitni a könyörületesség szent nevében.

A három nagy alapító közül Damjanich Jánosné, az egyelet tulajdonképeni megteremtője volt az egyetlen, kinek a Mindenható véghetetlen kegyelme megengedte, hogy *majdnem egy félszázadon át* vezethesse az általa megalkotott egyeletet, erősítse, gyámolítsa annak működését s szívből örvendhessen mindannak a sok jótévedménynek, amelyet az egyesület a szerencsétlen árvákkal és a szenvedő nemzettel gyakorolt. De a kérhetetlen halál őt is elragadta körünkből.

Az 1909. év november 30-án hirtelen hunyt el s evvel a legsötétebb gyász borult az egyesületre. De amint életében nemcsak a mienk volt ő, hanem az egész nemzet szíve bálványozta a „Nagyasszonyt“, úgy halálában sem csak az egyelet siratta, hanem az egész ország gyászolta! Ravatalát a nemzet állotta körül s míg mulandó porhüvelyét az enyészetnek adták át, addig milliók zárták szívébe a lángszavú apostol dicső emlékét.

Szeretett gyermekének tekintette az egyesületet, nemes életének utolsó 48 esztendejében féltő gonddal őrizte, gyarapította s még utolsó dobbanása is az egyeleté volt, mert halálos ágyán kifejezte azt a kívánságát, hogy a koszorúkra szánt pénzüsszegeket a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének küldjék meg jóbarátai s bár ravatalát így is virágerdő halmozta el, mégis beérkezett az egyesülethez 1218 korona koszorúmegváltási összeg, melyből az egyelet egy vizsgai alapítványt létesített s ezen összegnek kamatait évről-évre egy, az árvaházból kikerülő növendék kapja.

A halhatatlan Nagyasszony glóriás emléke ma is ott tündöklök az egyesület felett s az egyelet, hogy hódoló kegyeletének evvel is kifejezést adjon, egyhangú határozatot hozott, hogy két cikluson keresztül nem tölti be az elnöki tisztséget.

Kiváló egyéniségének szeretetreméltóságával hosszú elnökösködése alatt olyan fényes gárdát tudott összetoborozni maga mellé, amely gárdának minden egyes tagja a tiszta önzetlenség eszményképe volt.

Így őmellette voltak az egyesület alelnökei: gróf Batthyány Lajosné kívül (1877—1886) hosszabb ideig: Hollán Ernőné (1863—1875 és 1887—1905), Braun Lajosné (1863—1875), Kármán Lajosné (1875—1893), míg rövidebb ideig, de nem kisebb ügybuzgalommal viselték az alelnöki tisztséget: Vojnich Jakabné és Simigh Istvánné (1862—1863), Ráth Károlyné (1875—1877), gróf Hugonnay Béláné (1900—1905) és Adler Antalné született Bancalary Hedvig (1905—1906).

De a vezető állások betöltői mellett az egyesület volt tisztviseleőinek is hervadhatatlan érdemei vannak. Sztupa

Gyögyről és Mayer Gyögyről már megemlékeztünk. Hozzájuk hasonló önzetlenséggel működtek az egyesület többi tisztviselői is, a pénztárnokok: Ziehrné Hódy Julia, Róser Miklós, Czanyuga Józsefné és Hállay Ferenc s az ellenőrök: Róser Miklós, Adler Antal, Jármay Gyula és dr. Jármay Gyula s valamennyien egymással vetélkedve a munkában, igyekeztek a nemes cél érdekében mindent megtenni s az árvák ügyét előbbre vinni. Fáradozásuk legszebb jutalmát nem a külső elismerésben keresték, hanem abban a jóleső érzésben találták, melyet az önzetlen munka ad minden nemesen érző s a közjóért küzdő embernek.

Az egyesület jelenlegi vezetőiről nem írhatjuk meg mindazt, amit utódaink bizonyosan meg fognak írni, ma csak annak örvendhetünk, hogy az egyesület élén ők állanak. Így csak az adatok felsorolására szorítkozhatunk, midőn megemlíjük, hogy az egyesület jelenlegi pártfogónője az egyik nagy alapítónak néhai özvegy gróf Batthyány Lajosnének leánya: *özvegy gróf Batthyány Geizáné*. 1888 óta áll az egyesület élén, mint pártfogónő s mélyen érző szíve teljes melegségével életcéljául tűzte ki az árvák ügyének istápolását s több mint két évtized óta minden idejét az egyesület érdekeinek minél teljesebb mértékben való megvalósítására szenteli.

Az egyesület legválságosabb idejében (1906—1908) az ő erős keze tudta csak megtalálni a kibontakozás útját s így neki köszönhető, hogy a külső körülmények miatt súlyos gondokba került majdnem félszázados egyesület nem omlott össze, hanem új életerőre kapva, még szélesebb körben tudja teljesíteni nemes hivatását. Az ő kezében fut össze minden szál, figyelme kiterjed a legaprólékosabb részletekre is s így kellő áttekintéssel bírván, egységes irányítást ad az ügyek vezetésében s az édes anyjától és Damjanich Jánosnétól öröklött hazafias szellemben intézi az árvaház és az iskola ügyeit s meleg szeretettel őrködik árváink felett.

Damjanichné elhalálózása folytán majdnem két évig nem volt elnöke az egyesületnek, de az egyesület félszázados fennállása alkalmából megválasztatott ezen díszes állásra

gróf Zichy Sarolta, a három nagy alapító egyikének: néhai gróf Zichy Pál Ferencnének leánya. Az új elnök szeretetteljes szívében s családi tradicionális emlékeiben az egyesület ismét egy olyan erőt nyert meg egyik vezetőjéül, aki tiszteletben tartva az alapítók hagyományait, az azok által kijelölt ösvényen új erővel s fokozott energiával halad a cél felé!

Nagy feladatának megvalósítását megkönnyítik munkatársai, az egyesület jelenlegi alelnökei: özvegy Hegedűs Sándorné, gróf Pálffy-Daun Lipótné és Grúz Albertné, akik mindhárman már hosszabb idő óta erős támaszai az egyesületnek és akiknek nevéhez már eddig is sok nagy eredmény fűződik.

S ha befejezzük ezen félszázados történetet, az egyesület küzdelmeinek s eredményeinek elbeszélését, vissza kell térni a történet elejére s avval kell végezni, amivel megindult: a dicső emlékezetű három alapító, özvegy gróf Batthyány Lajosné, özvegy Damjanich Jánosné és gróf Zichy Pál Ferencné apoteozisával! Nemcsak az egyesület nagyjai ők, hanem az egész nemzetéi, nem csak a mi árváinkról gondoskodtak ők, hanem sok százezer szenvedőnek könnyeit törölték le s az egész ország osztatlan tiszteletét és csodálatát hódították meg maguknak.

Szent nevük örök emlékezetére az egyesület elhatározta, hogy hármuk nevére — egyesületi és országos gyűjtés útján — egy örök alapítványt létesít, melynek tőkéjét soha elkölteni nem fogja, hogy így időtlen-időkig hirdesse a nagy alapítók nemes emlékét. Hazafiság, áldozatkészség, nemes szívjóság jellemzi minden tettüket, ezen erényekkel tették naggyá az egyesületet is s midőn büszke boldogsággal s az elismerés és őszinte hála érzetével lobogtatjuk az ötven évvel ezelőtt kibontott zászlót, azon ez a három szent név tündöklük:

özvegy Damjanich Jánosné!
özvegy gróf Batthyány Lajosné!
gróf Zichy Pál Ferencné!

A Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesületének élén áll, mint

Pártfogónő:

Özveggy gróf Batthyány Gézáné szül. Batthyány Emanuella grófnő.

Az egyesület tisztikara:

Elnök:

Gróf Zichy Sarolta.

Alelnökök:

Hegedűs Sándorné szül. Jókai Jolán.
Özveggy gróf Pálffy-Daun Lipótné, thiánói hercegné.
Grúz Albertné.

Tiszteletbeli alelnökök:

Özveggy Beniczky Gáborné szül. gróf Batthyány Ilona.
Gróf Batthyány Lajos. Dr. Ruffy Pál.

Titkár:

Dr. Vámosy György.

Pénztárnok:

Doleschal János.

Ellenőr:

Dr. Jármay Gyula.

Számvizsgáló-bizottság:

Elnök:

Br. Forster Gyula dr.

Tagok:

Bayer Béla, Hállay Ferenc, Janovetz Lajos és Mayer György.

Az egyesület cinkotai árvaházának és nevelő-intézetének tornaterme.

Az egyesület cinkotai árvaházának és nevelő-intézetének egyik hálóterme.

Választmányi tagok:

Gr. Almássy Dénesné,	Kárász Istvánné
Bán Dezsőné	Kasselik Eugenia
Banovits Kajetánné	Gr. Keglevich Arturné
Bartha Miklósné	Keinz Jánosné
Baross Károlyné	Klein Károlyné
Bayer Béláné	Kóczán Gyuláné
Bálint Sándorné	Kosztka Antalné
Beretvás Endréné	Kovács Kálmánné
Berényi Lászlóné	Kovrig Tivadarné
Bitskey Gyula	Krause-Láng Ernőné
Blazsejovszky Károlyné	Kriegner Györgyné
Boda Dezsőné	Latinovics Jánosné
Bodnár Ottóné	Lánczy Leóné
Bohusné-Vladár Vilma	Lónyay Flóra
Bossányi Istvánné	Lónyay Gabriella
Dessewffy Emma	Lotz Károlyné
Gr. Dessewffy Miklósné	Ludwich Gyuláné
Dirner Gusztávné	Lukács Józsefné
Dobránszky Péterné	Mészáros Károlyné
Elek Pálné	Móczár Tunkl bárónő
Emich Gusztávné	Morlin Emilné
Falcione Margit	Neruda Nándorné
Faschó-Moys Sándorné	Özv. Nyers Lajosné
Fenyő Sománé	Özv. Orczy S�raphine bárónő
Földv�ry Val�ria	Br. Orosdy F�l�pn�
Franschitz Adolfn�	Pajzs Gyul�n�
Garam Iza	Br. Pongr�cz Vincz�n�
Garam Jen�n�	Pulszky Ferencn�
Hajdu Imr�n�	Radnay �rp�dn�
Hállay Ferencné	Dr. R�cz Béláné
Hauszmann Alajosn�	Dr. Ruffy P�ln�
H�der Sándorné	Sárcsevics Betti
Helvey Tivadarné	Sebesty�n Károlyné
Herich Károlyné	Sebastiani Vilmosn�
Herzberg Sándorné	Strelisky Sándorné
Hojtsy P�ln�	Sv�b Sándorné
Hrabovszky Julia	Szalay P�tern�
Is�py L�szl�n�	Dr. Szente Gyuláné
Joannovics Sándorné	Sz�k�cs Tivadarné
Kammermayer Károlyné	Szokolay Gyuláné
�zv. dr. K�n Béláné	Szokolay Kornélné
Karlovszky Zsigmondné	Uhl Antalné
Karlovszky Bertalanné	Gr. Vay Tihamérné

Véber Ottóné
Végh Józsefné
Vezsenyi Jánosné
Víg Albertné

Wessely Ödönné
Gr. Zay Miklósné
Zemplény Gyuláné
Zipernovszky Károlyné

Tiszteletbeli választmányi tagok:

Gr. Batthyány Lajosné
Dr. Bezeredy Victorné
Bihary Gyula
Csizmadia László
Gr. Edelsheim Gyulay Lipót
Emich Gusztáv
Fejérváry Céléstine
Br. Forster Gyula dr.
Hajós József
Hállay Ferenc
Dr. Jármay Gyula
Jászberényi Miklós

Dr. Málly Ferenc
Mayer György
Nendtwich Gusztávné
Herceg Odescalchy Gyuláné
Popovits György
Rakovszky Géza
Gr. Szapáry Gyuláné
Szegedy Albert
Gr. Teleki Gézáné
Uszkay Bálint
Víg Albert
Gr. Wenckheim Frigyesné

A szakbizottságok (az 1911. évben).

A gyermekfelvételi-bizottság elnöke: báró Orosdy Fülöpné, tagjai: Bayer Béláné, Bossányi Istvánné, Grúz Albertné, Hállay Ferencné, Pajzs Gyuláné és Zipernovszky Károlyné.

A tanügyi-bizottság elnöke: Ruffy Pálné, tagjai: dr. Stark Andor tanár, Blazsejovszky Károlyné, Franschitz Adolfné, Garam Jenőné, Héder Sándorné, gróf Keglevich Arturné, Strelisky Sándorné, Székács Tivadarné.

A gazdasági-bizottság elnöke: Bálint Sándorné, tagjai: Elek Pálné, Héder Sándorné, özv. Hegedűs Sándorné, Karlovszky Bertalanné, Pulszky Ferencné, Radnai Árpádné, Sente Gyuláné, Szokolay Kornélné, Végh Józsefné és Víg Albertné.

A vigalmi- és gyűjtő-bizottság elnöke: Grúz Albertné egyleti alelnök, tagjai: mindazon tagok, akik segédkeznek az ünnepélyek és gyűjtések rendezésénél.

Az egyesület cinkotai intézetének tantestülete az 1910—11. évben.

Sárcsevics Betti igazgatónő; *Berka Aranka*, *Garam Izabella*, *Kováts Piroska*, *Nagy Kornélia* a polgári osztályok, *Dahmer Lujza*, *Prágai Emilia* az elemi osztályok tanítónői. *Kratochwill József* a róm. kath. vallás, *Husz Béla* az ág. ev., *Benke István* a ref. és *Silberstein Samu* az izr. vallás oktatója. *Meyerné-Makray Erzs* énektanítónő. *Frecskay Ilona* és *Mészáros Béláné* zongoratanítónők. *Budayné*, *Kardos Teréz* tánc- és illemtanítónő. *Reich Berta* az iparosztály, *Loósz Sarolta* a munkaterem vezetője. *Fekete Madlaine* gondnoknő. Az intézeti orvos: dr. *Szemere László*.

